

ILUSTRACE
FINSKÉHO
EPOSU
KALEVALA

Vypracovala: Bc. Eliška Zaoralová

Vedoucí práce: Mgr. Blahoslav Rozbořil, Ph.D.

Bibliografický záznam

ZAORALOVÁ, Eliška. *Ilustrace finského eposu Kalevala: Diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra výtvarné výchovy, 2021. Vedoucí práce: Mgr. Blahoslav Rozbořil, Ph.D.

Anotace

Kalevala je hrdinský epos, který hraje důležitou roli v době národního obrození ve Finsku. Autorem tohoto díla je Elias Lönnrot, jenž sesbíral finskou ústní lidovou slovesnost, díky tomu jeho kniha skýtá velké množství inspirace. Diplomová práce je zaměřena na finský epos – Kalevala a jeho ztvárnění. Závěrečná práce se zároveň soustředí na ilustrační materiál a výtvarné umělce, kteří s eposem pracovali od devatenáctého století. Vyzdvihuje hlavní uměleckou hodnotu eposu a přináší nové ilustrace pro Kalevalu. Autorské ilustrace jsou kresleny křídou a jejich design je většinou vystavěn na zemitéch barvách. Diplomová práce poskytuje nový pohled na finský epos a jeho využití ve vzdělání, například v hodinách literatury nebo ve výtvarné výchově.

Klíčová slova

epos, Finsko, Elias Lönnrot, ilustrace, výtvarné umění, vzdělání

Annotation

The Kalevala is a heroic epic, which plays an important role in the period of the patriotic movement in Finland. The Author of the epic, Elias Lönnrot, gathered oral Finnish literature, and his work offers a variety of inspiration. This master thesis is focused on the Finnish epic - Kalevala and its portrayal of Kalela's myths. Furthermore, the thesis is directed at illustrations and fine artist since the nineteenth century. The purpose of this thesis is emphasized a main artistic value of the epic and created some new illustrations for a book. The illustrations are drawn with a chalk and their designs are mainly drawn by earth tones. The Thesis provides a new point of view on the Finnish epic and it could be used in school lessons, for instance in Czech language or art lessons.

Keywords

epic, Finland, Elias Lönnrot, illustration, fine art, education

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce,
Mgr. Blahoslavovi Rozbořilovi, Ph.D., za jeho odborné vedení,
ochotu a cenné připomínky během psaní diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury. Text práce má počet znaků 77 994, tj. 43 normostran.

V Brně dne 19. dubna 2021

.....

Bc. Eliška Zaoralová

Obsah

Úvod	- 1 -
Finsko v době před národním obrozením.....	- 3 -
Národní obrození ve Finsku	- 6 -
Karelianismus.....	- 7 -
Elias Lönnrot.....	- 8 -
Kalevala	- 9 -
6.1 Dějová výstavba	- 10 -
6.2 Stylistická výstavba	- 10 -
Český překlad.....	- 11 -
Formování finského výtvarného umění	- 13 -
8.1 Robert Wilhelm Ekman	- 14 -
8.2 Akseli Gallen-Kallela	- 17 -
8.3 Pekka Halonen	- 21 -
8.4 Joseph Alanen.....	- 23 -
8.5 Björn Landström.....	- 25 -
Srovnání národního obrození ve Finsku a v českých zemích.....	- 27 -
Česká ilustrace	- 28 -
10.1 Viktor Oliva	- 29 -
10.2 Václav Fiala	- 32 -
10.3 Stanislav Kolíbal.....	- 34 -
Využití kalevalské látky v českém prostředí	- 38 -

Inspirace ze současného umění	- 39 -
Autorská tvorba ilustrací.....	- 42 -
Intermediální tvorba	- 55 -
Výtvarné aktivity ve školském prostředí.....	- 55 -
15.1 Tvorba mýtických artefaktů	- 57 -
15.1.1 Postup.....	- 57 -
15.1.2 Výstup	- 58 -
15.2 Ilustrace spojená s koláží.....	- 58 -
15.2.1 Realizace	- 58 -
15.2.2 Výstup	- 59 -
15.3 Inscenovaná fotografie	- 59 -
15.3.1 Postup.....	- 59 -
15.3.2 Výstup	- 60 -
15.4 Tvorba animace	- 60 -
15.4.1 Postup.....	- 60 -
15.4.2 Výstup	- 61 -
15.5 Propojení hudby a výtvarné tvorby	- 61 -
15.5.1 Postup.....	- 61 -
15.5.2 Výstup	- 62 -
Závěr	- 62 -
Použitá literatura.....	- 65 -
17.1 Elektronické zdroje.....	- 66 -
17.2 Zdroje obrázků	- 71 -

1 Úvod

Diplomová práce pojednává o finském eposu zvaném Kalevala. V českém prostředí toto dílo není až tak známé, nicméně by nás jistě napadla spojitost s jinými více věhlasnými eposy, se kterými se třeba seznamují žáci na středních školách.

Svým významem se literární dílo vyrovná skandinávské epice Eddě, anglosaskému hrdinskému eposu Beowulf, německé skladbě o Nibelunzích, skotským Ossianovým zpěvům nebo indickému eposu Mahábahárata.¹ Většina těchto děl vznikala v období raného středověku, avšak Kalevala je dílo poměrně mladší a vyšla až v devatenáctém století. Bylo to zapříčiněno, zejména díky rostoucímu národnímu uvědomění a touze po budování finské kultury. Především výtvarné umění postavilo základní pilíř obrozeneckého hnutí a započal plný rozkvět finské výtvarné scény. Kalevala probudila zájem o odhalení finského národního dědictví a sběru lidové slovesnosti, tím se konstruovala nejenom literatura, ale také spisovný finský jazyk.

Díky tomu je Kalevala živým dílem, jehož tematika doposud koluje ve finské společnosti. Nejenom že Finové se seznamují s tímto literárním pramenem ve školských institucích, ale jsou také s tímto eposem kulturně provázáni. Avšak Skandinávie není jediným místem, kde se náměty Kalevaly objevují. Dílo inspiruje umělce i za hranicemi Finska, názorným příkladem může být Pan prstenů od J. R. R. Tolkiena nebo výtvarné ztvárnění kalevalské tematiky ve známém komiksu Kačera Donalda, jenž vytvořil spisovatel a ilustrátor Don Rosa.

Cílem diplomové práce je seznámit české čtenáře s hlavním dílem finské literární historie a poskytnout hlubší vhled do obrazového doprovodu Kalevaly, který rovněž souvisel s vývojem finského malířství. V této závěrečné práci se poohlédneme jednak za finskými, tak i

¹ ELLISON, Cori, An epic gave Finns a lot to sing about. *The New York Times* [online]. 2005 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2005/01/07/books/an-epic-gave-finns-a-lot-to-sing-about.html>.

za českými ilustrátory, kteří s tímto dílem přišli do styku a vytvořili ilustrační materiál. Ještě dříve, než se budeme zabývat samotným ilustrátorským odvětvím, musíme také nahlédnout do historie Finska a pochopit situaci, v níž se národ nacházel. V době, kdy se formovalo národní obrození, se začala rozvíjet snaha, která zdůrazňovala hledání ryzího finství, což zapříčinilo vznik eposu. Obdobný impuls zažívaly i české země v devatenáctém století, kdy se obrozenecká kultura snažila hledat doklady o naší národní historii a upevňovat povědomí o české identitě. Díky těmto národním iniciacím, mohly tyto země vytvořit samostatný stát.

V neposlední řadě se kromě historického poohlédnutí zaměřuji na autorskou tvorbu, ve které se snažím vytvořit sérii ilustrací na základě českého překladu Kalevaly. Ilustrace přikládám v příloze diplomové práce, v kapitole „Autorská tvorba ilustrací“, poněvadž text a fotodokumentace vytváří lepší porozumění. Mé ilustrace vycházejí z díla konkrétních umělců, zabývajících se tímto tématem, v žádném případě se nejedná o kopie uměleckých reprodukcí. Zaměřuji se zejména na tvůrčí proces vycházející z mých představ, které vhodně komponuji s fantazijním obsahem eposu. Pro tento úkol jsem zvolila práci s křídou na černém papíře, jelikož barevnost, která se v mých ilustracích projevuje, podtrhuje nejenom snové ladění vybraných scén, ale také vhodně koresponduje s jednotlivými příběhy, jež jsou vytvořené na základě severské mytologie. Ilustrace často vykazují opakované barevné a ornamentální prvky, které zjevně poukazují na dominantní pozici přírody a její spjatost s protagonisty eposu.

Přínosem tohoto dokumentu je nástin aktivit, které by mohly být použity na školské půdě. Zároveň tyto etudy zprostředkují interdisciplinární přesah do hodin českého jazyka a výtvarné výchovy. Z tohoto hlediska jsem přistoupila k intermediální tvorbě, která využívá různorodých tvůrčích médií. V některých aktivitách se pokouším propojit hudbu, fotografii a literární úryvky, které by jistě mohly žáky povzbudit v hodinách výtvarné výchovy. Současně se snažím tyto aktivity různě variovat, aby zde nevznikala stereotypnost tvůrčích úkonů, jelikož platforma etud musí mít nejenom tvůrčí potenciál, ale také expresivní dosah, jenž zapůsobí na žáky pozitivním impulzem. Žáci prostřednictvím těchto etud propojí prvky reálného a mytologického světa, navíc do tvůrčího procesu zapojí i vlastní životní zkušenosti a duchovní svět. Aktivity mají žákům zprostředkovat různé přístupy k výtvarné výchově nenásilnou formou a inspirovat je k vlastní tvorbě.

Výsledné žákovské produkty mohou být také použity jako podklad pro nové „modernější“ ztvárnění kalevalských ilustrací, které by očividně oživily finské literární dědictví a poskytly eposu současný háv.

Na závěr bych chtěla uvést, že v diplomové práci jsem tuto tematiku zcela nevyčerpala a jistě by se dala zkoumat větší šíře zahraničních umělců, kteří se věnovali v historii nebo v současném umění eposu Kalevala. Jelikož se pohybujeme v českém kulturním prostředí, zvolila jsem záměrně určité porovnání mezi českými a finskými ilustrátory, a tím jsem poukázala na jejich výtvarné uchopení kalevalské látky a také rozličné podněty, které umělce přiměly k produkci těchto obrazů. Podotkla bych, že ve výtvarném umění je také důležité pracovat i s národním dědictvím, a nejenom se zaměřovat na současné otázky naší civilizace, jelikož národní odkaz ovlivňuje společnost do současnosti, i když ho reálně nevnímáme. Proto je důležité, rozpoznat rozdíly mezi jednotlivými národy a pochopit jejich kolektivní duši a uměleckou sílu tkvící v jejich jádru.

2 Finsko v době před národním obrozením

Z historického hlediska bylo Finsko několik století v područí sousedních zemí, zejména Švédska či Ruska. Finská historie se formovala během střetů mezi katolictvím (později luteránstvím) a pravoslavím, bylo to způsobeno geografickým rozložením Finska, jelikož ve Skandinávii převládala luteránská víra, nicméně v sousedícím Rusku panovala pravoslavná církev.

Již ve dvanáctém století byla zahájena křížová výprava ze Švédska do Finska, především díky švédskému králi Erikovi, který chtěl rozšířit svůj vliv na nové území a šířit křesťanskou víru. Tato výprava měla obrodný ráz a dopomohla Finům k založení farností a výstavbě kostelů. Navzdory tomu ve Finsku zavládl nesoulad mezi místními obyvateli, kteří vnímali Švédy jako ochránce před nepřáteli z východu, ale na druhou stranu na ně pohlíželi jako na potlačovatele starých svobod. Díky tomu Finsko existovalo pod švédskou nadvládou téměř sedm století.²

V polovině čtrnáctého století vydal švédský král, Magnus Eriksson, říšský zákoník, který se týkal právního sjednocení Finska se Švédskem. Král vybídl ke kolonizaci na finském neobydleném území a prohlásil tyto pozemky za majetek koruny. O deset let později, v roce 1362, se Finsko připojilo ke Švédsku již jako plnoprávná švédská kolonie.

V závěru čtrnáctého století se vytvořila ve Skandinávii Kalmarská unie. Ta byla zastoupena Dánskem, Norskem, Švédskem a Finskem. Stěžejním bodem tohoto uskupení bylo nastolení míru a zabránění případným válkám. Ve skutečnosti šlo o pouhou představu, která nevešla v platnost.³ „V roce 1492 došlo ke švédsko-ruským potyčkám na severu“⁴, a tak se Finsko ocitlo na dvou frontách. Vzápětí muselo Finsko čelit dalšímu střetu, a to mezi Švédskem a Dánskem, jelikož Švédové vypověděli přísahu věrnosti dánské koruně. Unie byla nakonec rozpuštěna roku 1523. Nicméně i v průběhu 16. století docházelo k švédsko-ruským sporům, které vyvrcholily ve válečné napětí, jež trvalo dvacet pět let. Finové této válce přezdívali dlouhý hněv.⁵

Nový král Gustav Vasa se zasadil o odtržení Švédska od římskokatolické církve, a právě v první polovině 16. století se začalo ve Švédsku prosazovat Lutherovo učení. Reformace vedla k překladům církevních textů a dalších knih do lidového jazyka. Finský jazyk se stal sdělovacím prostředkem v místních farnostech a nadále zůstal součástí ústní lidové slovesnosti. Naproti tomu byla švédština jazykem

² HEJKALOVÁ, Markéta. *Stručná historie Finsko*. Praha: Libri, 2003. ISBN: 80-7277-207-4. s.19-20.

³ Tamtéž, s. 22, 24.

⁴ Tamtéž, s. 27.

⁵ Tamtéž, s. 27, 36.

aristokracie a duchovenstva. Finština pronikla i do překladů Nového zákona Michaela Agricoly, díky tomu získalo prosté obyvatelstvo přístup k bibli a mohla se šířit osvěta mezi lidové publikum. Agricola tím kodifikoval jazyk národní literatury.⁶

Během 16. a 17. století docházelo ve Finsku k „pošvédšťování“, tzn. finské území bylo spravováno Švédy. Byl vytvořen systém pěti správních jednotek, které byly řazeny mezi švédské kraje. Krajské úřady byly řízeny švédskou šlechtou, tím pádem byla finština upozaděna před švédštinou. Znalost místních poměrů a jazyka nebyla na finských úřadech považována za podstatnou.⁷

Na počátku osmnáctého století chtělo Švédsko rozšířit svůj vliv i v Polsku. Švédský král Karel XII. vytáhl se svou armádou do střední Evropy, nicméně Finsko ponechal bez ochrany. Toho využil ruský car Petr I., který pak vojensky obsadil Finsko. Od roku 1714 se vlády nad Finskem ujalo ruské carství. Švédsko bylo s celou situací nespokojeno, a proto se připravovalo na odvetnou válku s Ruskem. „*Rusko uzavřelo na jihu mír s Tureckem a Švédsko si najednou netroufalo zaútočit.*“⁸

Následující století přineslo Finům značnou míru autonomie, díky zvolenému zemskému sněmu v Porvoo v roce 1809. Car Alexandr I. přislíbil Finsku staré svobody, zároveň jim ponechal státní kapitál získaný z daní na vlastní samosprávu. Připojení Finska a Ruska neznamenal pro finské území úpadek, ale naopak se mohlo rozvinout v moderní evropský národ. K tomu přispělo i zakládání ústředních úřadů, které byly výhradně obsazovány rodilými Finy. Ruská liberální politika se především snažila udržet Finsko a dostat ho mimo švédský vliv.

Alexandr I. přenesl hlavní město Finska a zvolil rybářský přístav Helsinky. V Helsinkách se zřídila univerzita, která byla přemístěna z bývalého hlavního města – Turku.⁹ Univerzita sehrála rozhodující roli v rozkolu mezi jazyky. Rusko nikterak nediskriminovalo finštinu, avšak požadovalo zavedení ruštiny na školách. Naopak švédština byla opět povinná, pokud Finové chtěli sloužit finskému velkoknížeti.¹⁰

⁶ SINGLETON, Fred. *A short story of Finland*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. ISBN: 0521647010. s. 32-33.

⁷ HEJKALOVÁ, Markéta. *Stručná historie Finsko*. Praha: Libri, 2003. ISBN: 80-7277-207-4. s. 40.

⁸ Tamtéž, s. 43-44.

⁹ Tamtéž, s. 51-55.

¹⁰ PARNELL, Fran. *Finsko*. Brno: Lingea, 2018. ISBN 978-80-7508-399-9. s. 38.

V následujících letech usedl na trůn car Mikuláš I., který si uvědomoval, že jeho absolutní moc je ve Finsku ohrožena. Projevovalo se to zejména v prohlubujících rozdílech po celé Evropě, jelikož se začal formovat liberální Západ a zaostalejší Východ. „*Rusko se chtělo od „prohnilého“ a nebezpečného západního liberalismu izolovat vojensky, politiky i duchovně, a stavělo kolem sebe obranný val. Rusko a car proto příznivě pohlíželi na probuzení národního uvědomění a finské vlastenectví.*“ Právě díky tomu odsouhlasil car založení Společnosti finské literatury v roce 1831. Zároveň byla na univerzitě podpořena výuka finštiny, dokonce byla upřednostněna před ruštinou. Až v roce 1863 se finština ustanovila jako úřední jazyk po boku švédštiny, oba jazyky se do dnešních dob považují za oficiální.¹¹

3 Národní obrození ve Finsku

Národní emancipace se probouzela téměř po celé Evropě v době devatenáctého století. Utlačované národy se hlásily o slovo a požadovaly národní zrovnoprávnění jak z hlediska jazykového, tak i z historického. Mezi utiskované národy patřili Finové, Belgičané, Irové, a rovněž Češi. Finsko, podobně jako český národ, mělo orientované národní obrození na úzké uskupení vzdělanců, kteří chtěli šířit mezi prostý lid národní uvědomění. Zejména literatura hrála v době obrození zásadní roli, jelikož vytvářela národní identitu. Obrozenci chtěli především pozvednout význam finštiny, ale nikterak se nestavěli proti švédštině, kterou také považovali za národní jazyk.

„Mnozí finští vlastenci se v 19. století snažili budovat finskou identitu na pocitu sounáležitosti se Skandinávií a navazovat na šest století trvající údobí, během něhož bylo Finsko součástí Švédska“. Přesto je zajímavé, že finská literatura nebyla zdaleka ovlivněna ruskou literaturou, i když Finsko setrvalo určitou dobu pod ruskou nadvládou.

Národní obrozenci často vycházeli z ústní lidové slovesnosti, která v sobě třímala národní dědictví. Chtěli hledat a zaznamenávat původní příběhy, které by měly podobu neupraveného tvaru, jež bychom mohli považovat za odkaz předků. Často se zde objevovala koncepce přírody

¹¹ HEJKALOVÁ, Markéta. *Stručná historie Finsko*. Praha: Libri, 2003. ISBN: 80-7277-207-4. s. 55, 56, 59.

a panteistické tendence. Ústní lidová slovesnost kolovala v dochované podobě ve finských dialektech, díky tomu se objevila v původním tvaru v severní Karélii, ale i v oblastech východního Finska.¹²

Regionální dialekty měly také obrovský význam na konstruování spisovného národního finské jazyka. Právě počátek devatenáctého století měl být rozhodujícím obdobím, kdy se jazykovědci rozhodovali nad základem spisovné finštiny. Prosazovaly se názory, které se spíše přikláněly k východnímu nářečí. Avšak „*Elias Lönnrot, který se zasloužil o to, že spisovná finština sice i nadále vycházela z nářečí západních, mohla přijímat i prvky jiných nářečních oblastí*“. V polovině devatenáctého století přestává být finština předmětem zkoumání pro jazykovědce a stává se plnohodnotným literárním jazykem.¹³

4 Karelianismus

Ve Finsku dosáhl národní romantický proud vrcholu při vytvoření hnutí karelianismu v roce 1890. Karelianismus v oné době zaznamenal velkou míru popularity v uměleckých kruzích. Mnozí umělci obraceli svou pozornost k východním hranicím Finska, kde se rozkládalo území Karélie. V této oblasti zůstaly pozůstatky starých lidových zvyků a folklorních tradic. Díky tomu se umělci vydávali po stopách spisovatele Eliase Lönnrota, který se pokoušel sestavit národní epos z těchto dochovaných fragmentů ústní lidové slovesnosti. Lidový folklor znamenal pro tyto umělce neporušené dědictví, které nebylo nikterak ovlivněno, ať už východními či západními vlivy ze Švédska nebo Ruska.

Nicméně bylo známé, že Kalevala nepředávala folklorní poselství v ryzí formě, jelikož Elias Lönnrot některé básně upravil z původní verze. Z tohoto důvodu se někteří umělci s tímhle literárním dílem nespokojili a sami se vydali do Karélie osobně. Chtěli totiž tyto příběhy

¹² HUMPÁL, Martin, Helena KADEČKOVÁ a Viola PARENTE-ČAPKOVÁ. *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*. Vyd. 2., dopl. a rev. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2395-5. s. 368-373.

¹³ HARTLOVÁ, Dagmar a Zbyněk ČERNÍK. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4. s. 25.

zaznamenat jako pravdivé historické události. Avšak umělci, kteří nakonec tuto cestu učinili, se mnohdy inspirovali přírodní scénérií a divokou přírodou odlehlé země.

Mezi význačné umělce tohoto období bychom mohli zařadit Akseli Gallena Kallelu, který je považován za průkopníka karelianismu, dále Alberta Edelfelta, spisovatele Eina Leina a Ilmariho Kianta. Duch karelianismu pokračoval až do roku 1920, kdy hranice mezi Ruskem a Finskem byly uzavřené.¹⁴

5 Elias Lönnrot

Byl autorem finského původu, který se narodil v jižním cípu Finska v obci Sammatti. Elias pocházel z krejčovské rodiny, nicméně rodinného řemesla se neujal, místo toho se vydal za studii do Turku. Nejprve studoval filozofii, kde se poprvé zabýval finskou mytologií, jež zužitkoval ve své disertační práci – O Väinämöinovi, božstvu dávných Finů.

V roce 1828 Lönnrot nastoupil na studia medicíny. Zanedlouho získal titul lékaře-chirurga. Poté začal pracovat jako venkovský doktor, a právě díky této zkušenosti si uvědomil, že jeho vzdělání mu pomůže splynout s venkovem, kde stále koloval neporušený folklor.

Během svých studií se Lönnrot připojil ke Společnosti finské literatury, která kolem sebe seskupovala mladé intelektuály, kteří sdíleli zájem o finskou folklorní tradici. Tento okruh vzdělanců rovněž financoval Lönnrotovy cesty do vzdálené Karélie, kde měl sbírat jazykový materiál pro vydání eposu Kalevala.¹⁵ Na svých cestách se Lönnrot seznámil s několika runopěvci, jejichž zpěvy si autor zaznamenal a posléze je

¹⁴ KOJA, Stephan. *Nordic Dawn modernism's awakening in Finland 1890-1920*. Munich: Prestel, 2005. ISBN: 3-7913-6044-2. s. 191,192.

¹⁵ SINGLETON, Fred. *A short story of Finland*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. ISBN: 0521647010. s. 71.

doplnil a případně obměnil. Po roce 1835 Lönnrot zkoumal finskou ústní lidovou slovesnost, která ho vedla k sepsání souboru finské národní lyriky – Kanteletar.¹⁶

Lönnrot podnikl celkem jedenáct cest za finskou ústní lidovou tradicí, avšak nenavštívil jen Karélii, ale také Laponsko, Estonsko a Ingerii. Tyto znalosti jazyka mohl Lönnrot aplikovat na univerzitě v Helsinkách, kde zahájil své přednášky o finštině.¹⁷

6 Kalevala

Poprvé se tento národní finský epos objevil ve třicátých letech devatenáctého století a byl sestaven spisovatelem Eliasem Lönnrotem. Ačkoliv je epos zařazován již do historie finského písemnictví, je překvapivě živý i v dnešní době, dokonce ve Finsku nesou lidé, firmy či ulice jména pocházející ze zmíněného eposu. Dokonce se ve Finsku slaví svátek Kalevaly, jenž připadá na 28. únor. Literární dílo stále můžeme nacházet v nové vznikající tvorbě a pořád funguje jako inspirační zdroj pro mnoho tvůrců, ať už po stránce literární, výtvarné nebo hudební.

Básně, nacházející se v eposu, vycházely z dochované finské ústní lidové slovesnosti, zároveň podnítily umělce ke sběru těchto literárních fragmentů v devatenáctém století. Literáti mohli nalézat starý folklor v odlehlých regionech Finska, především na východě a v Karélii. Zajímavostí je, že narativ hrdinské poezie byl tradičně vyprávěn mezi muži, zatímco lyrická poezie o lidských vztazích a citech kolovala mezi ženami.

Finský folklor byl často zpíván v doprovodu nástroje Kantele, tj. strunný hudební nástroj pocházející z baltofinské oblasti. Kantele bývá v eposu zpodobněno jako symbol síly umělecké tvorby a spirituální kultury.

¹⁶ HARTLOVÁ, Dagmar a Zbyněk ČERNÍK. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4. s. 332.

¹⁷ LÖNNROT, Elias. *Kalevala: karelofinský epos*. 3. vyd., v Odeonu 2. vyd. Praha: Odeon, 1980. s. 834.

Hned po uveřejnění Kalevaly se vzbudil mezinárodní zájem a epos byl překládán do padesáti devíti jazyků. Není divu, že první překlad eposu byl publikován ve švédštině.

6.1 Dějová výstavba

Lönnrot zredigoval text ve formě epického příběhu. V úvodu eposu se setkáváme se vznikem světa, který je doprovázen bohyní Ilmatar, což byla dcera vzduchu a paní vody. Závěr eposu představuje protagonista Väinämöinen, jenž odchází ve stejnou dobu, kdy do Finska přichází křesťanství ze západu.

Hlavní dějová linie je budována mezi vztahy dvou zneprátelených kmenů – Pohjanů a Karelů. Hrdinové eposu symbolizují charakteristické povahové rysy finského národa. Väinämöinen představuje neoblomnost a houževnatost, kovář Ilmarinen zastupuje příčinlivost a pilnost, mladý Lemminkäinen je symbolem odvahy a nerozváženosti. Naproti nim vystupuje Kullervo zobrazující temný vzdor. Postavy jsou vyobrazeny jako běžní lidé s lidskými nešvary a slabostmi.

Tito tři kalevalští hrdinové – Väinämöinen, Ilmarinen a Lemminkäinen, bojují proti vládkyni Pohjoly, Louhi. Zároveň se tito bohatýři ucházejí o ruku její dcery. Louhi ve vlastních rukou třímá i mýtický mlýnek Sampo, jenž ukul kovář Ilmarinen. Kvůli Sampu se uskuteční mezi zneprátelenými kmeny boj, což nakonec vyústí k zániku mlýnku, který skončí v moři. Jelikož mlýnek vyráběl sůl, peníze i mouku, stalo se, že moře najednou bylo slané. Mlýnek Sampo v příběhu symbolizuje mechanismus světa. Usuzuje se, že název Sampo pochází ze slovanských jazyků a znamená „sám bůh“. Střípky Sampa se nakonec doplaví ke břehům Kalevaly, a tím vzroste k její blahodárnosti.¹⁸

6.2 Stylistická výstavba

Epos je vystavěn v kalevalském metru, jenž přihlíží k melodii finského jazyka a není rýmovaný. Finská ústní lidová slovesnost podléhala přísnému veršování, z tohoto důvodu je celý epos vystavěn v osmislabičném trocheji. Lönnrot také nezasahoval do metriky veršů a doložil

¹⁸ Skandinávský dům, Kalevala včera a dnes (online debata). *Facebook* [online]. 2020 [cit. 18. října 2020]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Skandinavsky.dum/videos/788736748629869>.

v díle „ryzí podobu ústně předávané lidové tradice“. V díle se nachází dvacet tři tisíc veršů, které jsou rozčleněny do padesáti run. Epické písně tvoří jádro eposu, avšak jsou doplněny mnohými variantami lyrických písní, legend, příslovími, ale i baladami, zaříkadly a hádankami. Lönnrot tvořil tuto literární památku z rozličných finských nářečí, které však zcela úplně nesjednotil. Z hlediska novodobého jazyka je Kalevala protkaná mnohými archaismy týkající se např. zemědělství. Přesto jazyk literárního díla je velmi náročný i pro rodilé Finy a v současnosti znají dílo spíše z novějších upravených adaptací.¹⁹

7 Český překlad

„Zájem o finštinu v českém prostředí nepochybně souvisel rovněž s vědeckou a pedagogickou prací na pražské univerzitě v 2. polovině 19. století, která vytvářela předpoklady pro hlubší zájem o finský jazyk a kulturu u nás.“ V osmdesátých letech se dokonce na univerzitě přednášela finská gramatika v souvislosti s eposem Kalevala.²⁰ Avšak první český úplný překlad zhotovil spisovatel a žurnalista Josef Holeček mezi lety 1894-1895. Překládal jednak bulharskou, bosenskou, srbskou, ale i finskou národní epiku. Holeček se kvůli překladu naučil finský jazyk, aby mohl přebásnit Lönnrotův epos Kalevala a také vytvořit výběr z díla Kanteletar. Při překladu Kalevaly Holeček pracoval částečně s rýmem, jelikož se mu přirozeněji pracovalo s literárním jazykem, proto jsou pozdější části Kalevaly více rýmované.²¹ Holeček chtěl v eposu poukázat na bohatost vyjadřovacích prvků, a poněvadž byla Kalevala v rukách Lönnrota prodchnutá různými finskými dialekty, v českém překladu ponechal lidové specializované výrazy, využíval rovněž slova z různých dialektů českých i moravských, ale zároveň přenášel slova z jiných slovanských jazyků. Rukopis Holečkova překladu je v dnešní době uskladněn v literárním archivu Památníku

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ PRAŽÁK, Richard. (1993). Ke vztahům českých a finských jazykovědců. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. 1993 [cit. 18. listopadu 2020]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100625/A_Linguistica_41-1993-1_14.pdf.

²¹ Skandinávský dům, Kalevala včera a dnes (online debata). *Facebook* [online]. 2020 [cit. 18. října 2020]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Skandinavsky.dum/videos/788736748629869>.

národního písemnictví.²² Holečkovy překlady Kalevaly byly ve Finsku natolik ceněny, že se finský prezident Lauri Relander rozhodl udělit Josefu Holečkovi Komandérský kříž bílé růže za jeho literární činnost a překladatelský počin.²³

Epos se k českému čtenáři opět vrátil v roce 2014 v přepracované podobě. Autorem nové edice Kalevaly se stal prof. Jan Čermák, odborník na středověkou anglickou literaturu. Čermák se snažil o přiblížení Holečkova překladu, po stránce syntaktické a lexikální, k dnešku.²⁴ Jedná se již o páté revidované vydání Holečkova překladu. Kniha obsahuje i kritické revize a poznámky vztahující se k současnému vědeckému bádání. Čermák v úvodu avizuje: „*Podoba textu skladby v něm vychází z vydání odeonského (1980) s přihlédnutím k prvnímu vydání překladatelově, přičemž zachovává také Holečkovo (významové) členění textu do strof a odstavců, ve vydávání originálu i většině překladů do jiných jazyků neobvyklé. Na rozdíl od všech předchozích vydání se zde však text překladu soustavně a kriticky porovnává s finským originálem, a to v podobě komentářů k jednotlivým veršům či pasážím, tak zhodnocením Holečkova přetlumočení v obecnosti.*“²⁵ Poprvé v českém překladu se objevují i „*původní ilustrace významného finského malíře a slavného ilustrátora Kalevaly Akseliho Gallena Kallely.*“²⁶ Na grafické podobě knihy spolupracovali Jan Franta a Monika Chomiaková, „*kteřá vytvořila ornamentální ilustrativní kartuše.*“²⁷ Z hlediska typografie vybrali autoři jedinečný typ písma, který byl vytvořen Preissigem, jedná se o antikvu a kursivu.

²² LÖNNROT, Elias. *Kalevala: karelofinský epos*. 3. vyd., v Odeonu 2. vyd. Praha: Odeon, 1980. s. 772-773.

²³ JUTIKKALA, Eino a Kauko PIRINEN. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-406-8 s. 312.

²⁴ Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 01.2016, 38(1). sv. 1 s. [50]. ISSN 0418-5129. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d2be9147-dbbe-46bb-815c-606381bd60d3>.

²⁵ Tvar: literární týdeník. Praha: Československý spisovatel, 14.05.2015, 26(10). sv. 10 s. 20. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7ec32d00-d377-11e9-84ef-005056827e51>.

²⁶ ACADEMIA, Finský epos Kalevala se dočkal nového vydání v písmu Vojtěcha Preissiga. *Hospodářské noviny* [online]. 2014 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-62810760-kalevala-cermak-academia>.

²⁷ SVOBODA, Luděk, Kalevala: reedice finského eposu. *Akademický bulletin* [online]. 2014 [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2014/10/15/>.

8 Formování finského výtvarného umění

Při příchodu luterské církve a později i křesťanské, se umění odklánělo od hojných zdobných stylů, které převládaly v katolických zemích. V těchto končinách se projevoval smysl pro jednoduchost, tlumené barvy a jednoduché tvary. Zejména umění bylo ovlivněné nesmírnou chudobou země, díky rozvíjejícímu průmyslu se podařilo tento rozkol pomalu odstranit. „*Finsko si nemohlo dovolit přepych expresionismu, kubismu, dadaismu, surrealismu, i když výjimky potvrzující pravidlo se jistě vyskytly, a po druhé světové válce nastala zcela jiná situace.*“²⁸

Postavení umělců na počátku devatenáctého století bylo dost nejisté. Umělci byli v té době chápáni jako tovaryši a své vzdělání získávali pod dohledem zkušených výtvarných mistrů. Výtvarníci často pracovali ve všech uměleckých odvětvích, často vytvářeli interiéry sakrálních staveb, anebo si přivydělávali na živobytí prostřednictvím zakázek, které v té době získali od aristokratických mecenášů.

Umělecké vzdělání, ve smyslu školské organizace, bylo zřízeno poprvé v Turku v r. 1830 z iniciativy Carla Gustafa Söderstanda. Během postupného vývoje došlo k přeměně na malířskou školu klasického umění, která byla zaštitěna Finskou uměleckou společností.²⁹ Tato společnost vznikla v roce 1846, jelikož Finové požadovali, aby umění mělo vysokou úroveň. Tyto snahy nebyly pro Skandinávii cizí, jelikož o deset let dříve vznikla podobná organizace i v Norsku. Společnost také každý rok organizovala výstavy a rozdělovala stipendia pro nadějně a etablované umělce.³⁰

Někteří finští malíři také navštěvovali zahraniční umělecké akademie, díky tomu byli více upřednostňováni mecenáši, jelikož je považovali za vysoce kultivované umělce. Nejbližší akademie byly ve Stockholmu a v Petrohradě.³¹

²⁸ MYSLÍKOVÁ, Míla. *Finský maratón*. Praha: Panorama, 1982. s. 230.

²⁹ VALKONEN, Markku. *The golden age : Finnish art 1850-1907*. 3. vyd. Helsinky: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1998. ISBN: 9510175706. s.12.

³⁰ Tamtéž, s. 15-16.

³¹ Tamtéž, s.12.

Ve finském výtvarném umění propuká v poslední dekádě devatenáctého století Zlatý věk finského malířství, které trvá do vypuknutí první světové války. Zlatý věk byl spojován s nostalgickou touhou po mytologické a zidealizované minulosti. Nostalgie spojovala obě modernistické myšlenky pokroku a v znovuzrození národní minulosti v doprovodu s pokrokem urbanizačním a industriálním.³²

8.1 Robert Wilhelm Ekman

Tento malíř získal vzdělání na umělecké akademii ve Stockholmu a také v Itálii a ve Francii, kde se u něho prohloubil zájem o historické obrazy. V Turku trávil čas se Söderstrandem, se kterým spolupracoval na reformě výtvarného vzdělání.³³

Ekman byl prvním učitelem na výtvarné škole v Turku a také působil jako malíř u královského dvora ve Stockholmu. Maloval mnoho obrazů s tematikou Kalevaly ve kterých využíval vlivy romantismu a sjednotil tak svět Kalevaly a kultury starověku.³⁴ Stal se důležitou uměleckou osobností mezi lety 1850-1860 a byl současníkem Eliase Lönnrota.

Umělec tvořil svá díla v době, kdy ještě nebyla rozvinuta představa finského malířství a stylu. Finská kultura byla na počátku svého rozvoje a zároveň nebyly založené žádné zastřešující instituce. Je zřejmé, že Ekman maloval podle evropského stylu a následoval svého učitele Paula Delaroche.³⁵

Po svých studiích v zahraničí byl Ekman požádán, aby zhotovil freskovou výzdobu pro katedrálu v Turku. Umělec v sakrálním interiéru zobrazil zásadní témata finské historie – křest Finů a Agricolu prezentujícího první překlad bible. Historická tematika jeho nástěnných maleb byla pro Ekmana tak zásadní, že mu posloužila jako základ pro výtvarné ztvárnění Kalevaly.³⁶

³² European Revivals: From dreams of a nation to places of transnational exchange. 1. Helsinki: Finnish National Gallery, 2020. ISBN 978-952-7371-08-4. ISSN 2343-0850. s. 180.

³³ VALKONEN, Markku. *The golden age : Finnish art 1850-1907*. 3. vyd. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1998. ISBN: 9510175706. s.12.

³⁴ Kalevala. *Ateneum Finnish national gallery* [online]. 2009 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <https://ateneum.fi/nayttelyt-nyt/kalevala/?lang=en>.

³⁵ WAHLROOS, Tuija, Devoted to Kalevala: Perspectives on Akseli Gallen-Kallela's Kalevala Art. *Gallen-Kallela Museum* [online]. 2009 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: http://www.tadubois.com/varying-course-materials/Kalevala_444-readings/art_article.pdf.

³⁶ VALKONEN, Markku. *Finnish art : over the centuries*. 2. vyd. Helsinki: Otava, 1999. ISBN: 951116080X. s. 31.

Snažil se vytvořit širokou sérii ilustrovaných výjevů z Kalevaly, které bývají považovány za původní ilustrace k jeho dvěma vydaným příručkám, kromě toho tvořil i rozměrná plátna. Ekmanovy práce jsou inspirované etnografickými studii starověkého Finska, ale současně reflektuje i smyslnost francouzských salonů.³⁷

Malíř, aby dosáhl větší míry autenticity, podnikl cesty do východního Finska a Karélie, jelikož chtěl načerpat inspiraci ke znázornění Väinämöinena jako mocného hrdiny.³⁸ Ekman si vybíral své modely z venkovského obyvatelstva a zobrazil ve svých obrazech kupř. lidové pěvce hrající na kantelu nebo básníky.³⁹ Díky tomu vytvořil jeho nejznámější dílo „Hrající Väinämöinen“.⁴⁰ Kromě tohoto bohatýra zobrazil Ekman paní vzduchu a stvořitelku země – Ilmatar – toto dílo je také považováno za nejdůležitější v historii ilustrací národního eposu, jež v dnešní době můžeme najít ve sbírkách umělecké galerie Ateneum v Helsinkách.⁴¹

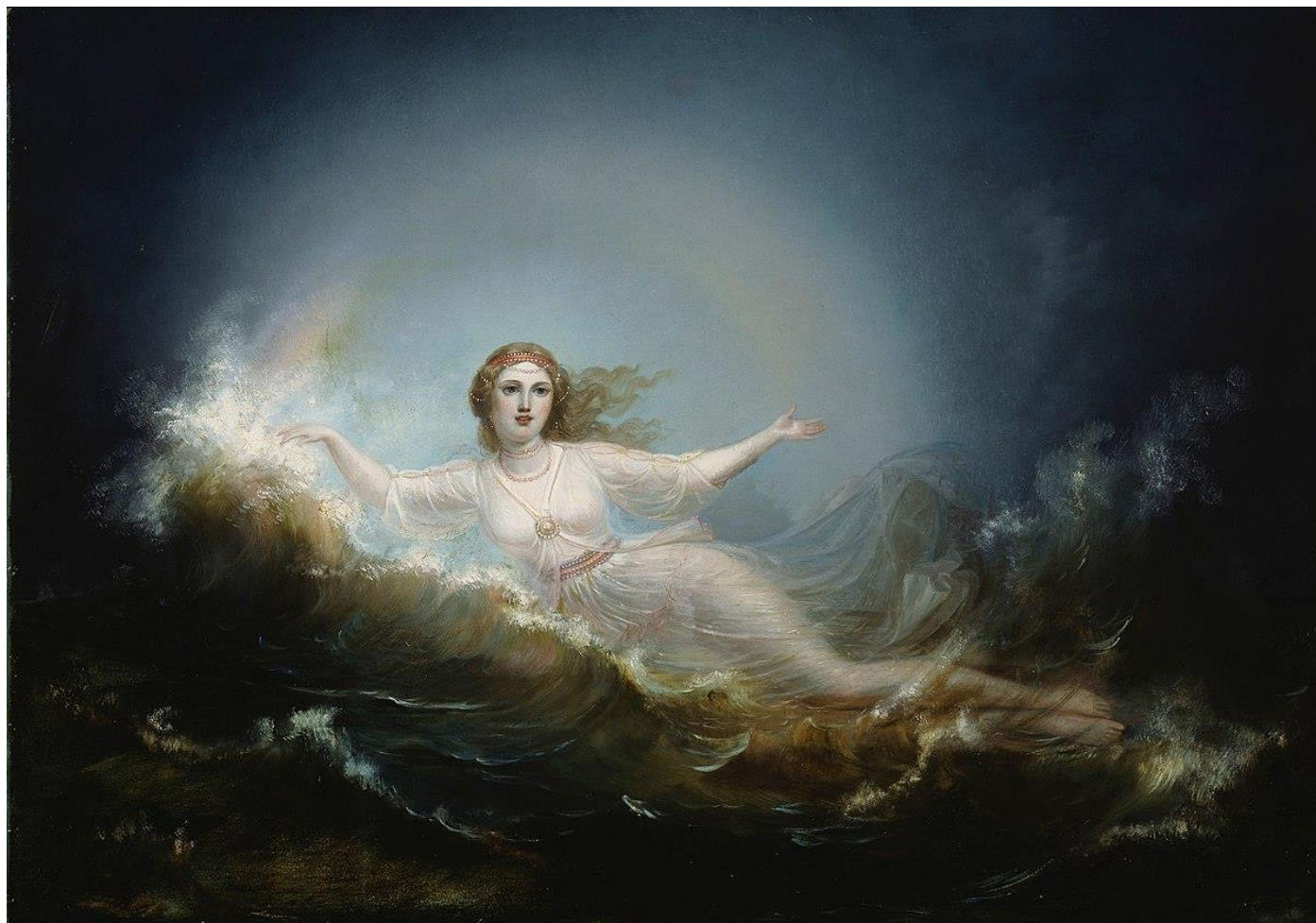
³⁷ WAHLROOS, Tuija, Devoted to Kalevala: Perspectives on Akseli Gallen-Kallela's Kalevala Art. *Gallen-Kallela Museum* [online]. 2009 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: http://www.tadubois.com/varying-course-materials/Kalevala_444-readings/art_article.pdf.

³⁸ VENTO, Urpo, The Role of the Kalevala in Finnish Culture and Politics. *Nordic Journal of African Studies* [online]. 1992 [cit. 15. prosince 2020]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.569.1494&rep=rep1&type=pdf>.

³⁹ VALKONEN, Markku. *Finnish art : over the centuries*. 2. vyd. Helsinki: Otava, 1999. ISBN: 951116080X. s. 32.

⁴⁰ VENTO, Urpo, The Role of the Kalevala in Finnish Culture and Politics. *Nordic Journal of African Studies* [online]. 1992 [cit. 15. prosince 2020]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.569.1494&rep=rep1&type=pdf>.

⁴¹ Audio Guide to Ateneum's Collections. Ateneum Finnish national gallery [online]. 2009 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: https://ateneum.fi/guided_tours/audio-guide/audio-guide-to-ateneums-collections/?lang=en#taiteilijat.

Obr. 1: R. W. Ekman, Ilmatar, 1860.

8.2 Akseli Gallen-Kallela

Tento finský umělec se narodil ve švédské rodině žijící v západní části Finska v Pori. První námět Kalevaly se u mladého umělce objevil již v šestnácti letech⁴², brzo poté odešel studovat výtvarnou školu Finské umělecké společnosti v Helsinkách mezi lety 1882-1884 a později navštívil pařížskou soukromou Julianovu akademii, jelikož cizinci nemohli studovat na státních francouzských školách. V osmdesátých letech také navštěvoval soukromé hodiny v ateliéru Alberta Edelfelta, výtvarného umělce, který se rovněž věnoval ztvárnění ugrofinské mytologie.

Na jeho výtvarnou kariéru měl zřetelný vliv Robert Wilhelm Ekman, který byl prvním umělcem, jenž se věnoval ilustracím finského eposu. Kallela ve své tvorbě rovněž vycházel ze znalosti venkovského prostředí a všudypřítomností venkovského folkloru, zároveň projevil fascinaci po původnosti a hledání nových výrazových prostředků. Výtvarník ve svém uměleckém ztvárnění využíval velkou šíři různých materiálů – malby na textil, grafických technologií, vytváření fresek a reliéfů a v neposlední řadě se věnoval malbě a tvorbě ilustrací. Rovněž se jeho tvorba vyvíjela různými uměleckými směry, kromě realismu se setkáváme s naturalismem, ale také se symbolismem.

Kallela ve svém uměleckém projevu překračoval hranice buržoazie a venkovského života, snažil se o prolnutí folklorních prvků do oblastí výtvarného umění. Tento umělec zároveň vyplnil potřebu národa žijícího v devatenáctém století a pozdvihl tak finské výtvarné umění na mezinárodní úroveň. Ve svém díle se snažil o zachycení světských, ale i náboženských motivů podle domácí tradice, ale měl také určitý smysl pro práci s různými materiály a využíval variabilní techniky.

Jeho zápal pro výtvarné umění byl až neobvyklý, jelikož tematika Kalevaly ho provázela po celou dobu svého života, nicméně inspiraci začal hledat až od osmdesátých let devatenáctého století. Jeho snažení ho odlišovalo od současníků, jelikož se vyznačoval odvážným vystupováním

⁴² WAHLROOS, Tuija, Devoted to Kalevala: Perspectives on Akseli Gallen-Kallela's Kalevala Art. *Gallen-Kallela Museum* [online]. 2009 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: http://www.tadubois.com/varying-course-materials/Kalevala_444-readings/art_article.pdf.

a nebál se vzít risk, jednak po stránce ekonomické, tak i umělecké. Jeho kolegové si dokonce mysleli, že ilustrování Kalevaly je téměř nesplnitelná záležitost.

Autorův zájem o Kalevalu reflektoval kromě osobního podnětu, také požadavky veřejnosti a institucí na výtvarné ztvárnění národního eposu. Tato potřeba vzrostla ve Finsku po uveřejnění prvního a druhého vydání Kalevaly.

Na počátku umělcovy umělecké dráhy se vyskytly problémy, které souvisely s ilustrováním eposu. Kallela tak musel čelit stejné výzvě jako jeho předchůdce Ekman. Zabýval se otázkou, jakým způsobem propojit národní tematiku se zahraničními uměleckými požadavky. Kallela nakonec zvolil realistický přístup s využitím malby ve stylu francouzského plenéru, ve kterém byla zachycena finská sounáležitost a originální detaily přírody, krajů a nástrojů. Zpodobnění finského venkovského života také přineslo až naturalistické výjevy, jelikož život na venkově nebyl vždy ve Finsku jednoduchý. Avšak největší překážkou bylo zobrazení nadpřirozeného posvátného světa, který se prolíná v příběhu Kalevaly. Umělec musel do obrazů vnést mystickou imaginaci, jež byla v básních velmi konkrétní a mnohotvárná. V metaforách starých básní se nacházel svět plný duchů, věštců, šamanů a zaklínadel. Kallela se pokoušel objevit nový výraz v malbě, jenž ho dovedl ke spojení naivity a vážnosti vycházející z rané renesance.

V závěru devatenáctého století se objevil požadavek na definování finské identity, díky Gallenu-Kallelovi se podařilo pochopit finskou kulturu a budovat tak národní sebevědomí na základě jeho umělecké činnosti. Jeho výtvarný počín ukázal Finům potenciál jejich dědictví a kultury.⁴³ Podnícení zájmu o tematiku Kalevaly se podařilo studentské organizaci Savokarelia, která se rozhodla v roce 1890 uspořádat soutěž zaměřenou na ilustraci tohoto eposu. Výsledek soutěže byl zveřejněn ještě dříve, než Gallen Kallela dokončil svůj triptych Aino, i přesto ve zmíněné soutěži uspěl.⁴⁴

⁴³ TURTIAINEN, Minna, Akseli Gallen-Kallela, His Art and the Imagery of the Kalevala Epic. *Youtube* [online]. 2018 [cit. 21. listopadu 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YqQ1EUqFGFI>.

⁴⁴ VALKONEN, Markku. *Finnish art : over the centuries*. 2. vyd. Helsinki: Otava, 1999. ISBN: 951116080X. s. 73.

Kallela započal ztvárnění hrdinského období Kalevaly kolem roku 1888, kdy mu bylo dvacet tři let a jeho vrcholné období se záměrně prolínalo s Pařížskou světovou výstavou v roce 1900. Ve stejném období se politické napětí ve Finsku začalo prohlubovat a rostl ruský nátlak. Umělcovo úsilí podpořit finskou identitu bylo schvalováno jednak finskou veřejností, tak i domácí kritikou. V Kallelových obrazech se také více projevovala tendence, aby barvy a formy podléhaly potřebám finské historie.⁴⁵

Kromě evropských vlivů působily na umělce i jeho zahraniční cesty do Afriky a Ameriky. Kallela během pobytu v Africe chtěl zachytit na svá plátna netušený svět, který v té době byl pro mnohé Evropany neznámý, vyjma toho detailně prostudoval místní civilizaci a přírodní diverzitu. Díky tomu Kallela objevil i paletu zářících barev a nezvyklé motivy, které předznamenaly rodící se trendy v moderní Evropě. V Americe se seznámil s domorodými obyvateli, což ho inspirovalo k propojení ornamentálních prvků s ilustracemi Kalevaly. Dokonce můžeme uvažovat o vlivu japonské grafiky, které na Kallelu zapůsobily během pobytu v Berlíně a Paříži.⁴⁶

Na začátku dvacátého století se v Kallelových obrazech začínaly projevovat dekorativní elementy, které představovaly jednoduchý symbolismus. Objevil se rovněž experiment s kombinací runového písma a obrazů. Dekorace celé Kalevaly znamenala také přijetí kompletně nových vizuálních motivů, jež byly použity podél dřívějších imaginací. Přítomnost etnografického materiálu byla dostatečně zdůrazněna v celém eposu.⁴⁷

⁴⁵ ILVAS, Juha. *Akseli Gallen-Kallela*. Helsinky: Finnish National Gallery Ateneum, 1996. ISBN: 951-53-0899-2. s. 84.

⁴⁶ TURTIAINEN, Minna, Akseli Gallen-Kallela, His Art and the Imagery of the Kalevala Epic. *Youtube* [online]. 2018 [cit. 21. listopadu 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YqQ1EUqFGFI>.

⁴⁷ WAHLROOS, Tuija, Devoted to Kalevala: Perspectives on Akseli Gallen-Kallela's Kalevala Art. *Gallen-Kallela Museum* [online]. 2009 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: http://www.tadubois.com/varying-course-materials/Kalevala_444-readings/art_article.pdf.

Obr.2: A. G. Kallela, The Defence of the Sampo, 1896.

8.3 Pekka Halonen

Jedná se o finského malíře, který podobně jako Akseli Gallen-Kallela studoval na výtvarné škole Finské umělecké společnosti a Julianově akademii v Paříži. Později s malířem Väinö Blomstedtem navštěvovali soukromé hodiny Paula Gaugina. Halonen byl také členem národních romantických umělců, kteří si říkali „Mladé Finsko“. Jeho dřívější práce byly zaměřené na naturalistické ztvárnění krajiny. V Paříži ho posléze inspirovaly japonské dřevoryty a syntetismus.⁴⁸

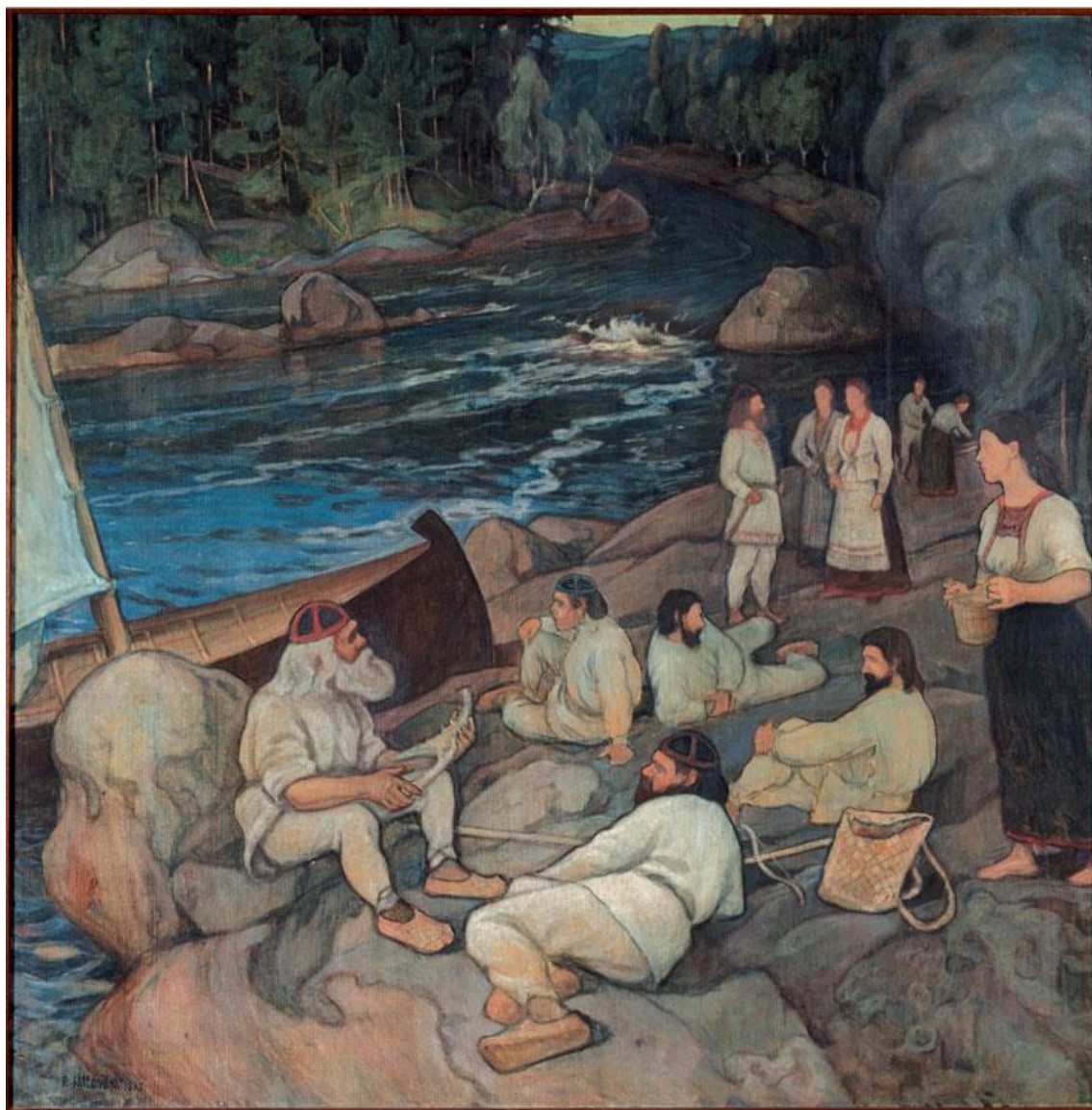
Halonenův sentiment projevující se v krajinomalbách je spojován se situací, kdy finští umělci se snažili zachytit finskou nespoutanou přírodu a domorodé karelské obydlí, což jim umožňovalo vymodelovat mystický pradávný svět Kalevaly. Halonen totiž obhajoval názor, že báje a realita jsou velmi úzce propojeny.⁴⁹

Kalevala nezůstala pouze látkou pro tvorbu v oblasti literatury a ilustrátorské tvorby. Mnoho umělců modelovalo tento mystický prostor ve svých sochařských dílech, ale i ve freskové výzdobě soudobé architektury. Za tímto účelem byl osloven i Pekka Halonen, jenž získal zakázku od Saloma Wuoria, vlastníka architektonické firmy, aby mu namaloval výjev z Kalevaly, jelikož jeho domácnost byla zdobena karelskými motivy. Halonen využil příležitosti a namaloval Väinämöinena hrajícího na Kantelu v roce 1897. Mimo jiné se této objednávky zúčastnili také Gallen-Kallela a Väinö Blomstedt.⁵⁰

⁴⁸ KOJA, Stephan. *Nordic Dawn modernism's awakening in Finland 1890-1920*. Munich : Prestel, 2005. ISBN: 3-7913-6044-2. s. 215.

⁴⁹ Taktéž, s.28.

⁵⁰ ILVAS, Juha. *Akseli Gallen-Kallela*. Helsinky: Finnish National Gallery Ateneum, 1996. ISBN: 951-53-0899-2. s. 78.

Obr.3: P. Halonen, *Väinämöinen Playing the Kantele*, 1897.

8.4 Joseph Alanen

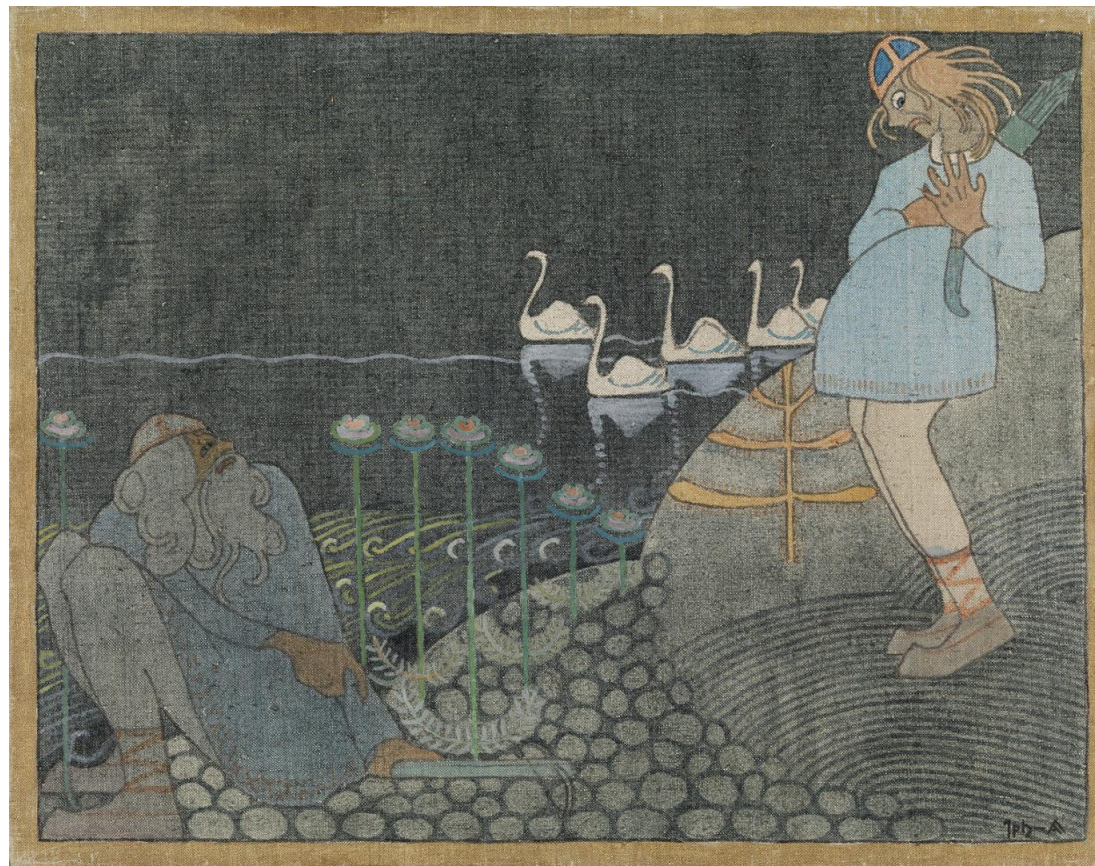
Alanen patřil mezi vedoucí ilustrátory Kalevaly na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Ve srovnání s jinými umělci tohoto finského eposu, si umělec vydobyl svůj osobitý styl. Z jeho tvorby můžeme pociťovat silnou míru stylizace připomínající symbolismus, který ho provázal po celou dobu jeho umělecké dráhy.

Kromě svých výtvarných studií, které uskutečnil ve Stockholmu, Berlíně a Tampere, se vyučil elektrikářem. Obdržel soukromé hodiny od Lovise Corintha a ve své domovině se vzdělával od Kaarla Vuorihho. Alanen, v době svého pobytu v Berlíně, studoval etnografické sbírky berlínských muzeí a zároveň se inspiroval jednoduchými ornamenty z archeologických objevů.

Jeho první debut se uskutečnil díky Finské umělecké společnosti v Tampere v roce 1906. Poté, co se navrátil ze Stockholmu a Berlína, založil v Tampere své umělecké studium poblíž rezidence svých rodičů. O tři roky později opět zavítal do Berlína, již jako profesionální umělec, kde začal publikovat své ilustrace pro magazíny, dokonce psal příležitostné kritiky a stal se také učitelem výtvarného umění. Svou samostatnou výstavu uvedl v roce 1910 v sochařském ateliéru Viivi Palandera v Tampere. Právě tato expozice představovala ilustrační zpracování Kalevaly.

Jeho počáteční tvorba byla velmi skromná, často zobrazoval temně zbarvené romantické krajiny s idealistickým nádechem. Ilustrace byly často malované temperovými barvami na lněná plátna, která někdy vytvářela dojem, že byly vytvořeny pro tapisérie. Alanen nevyužíval stínování, nýbrž nechal působit barvy, jež vytvářely hlubokou iluzi. Pro výtvarníka byla rovněž důležitá práce liniemi a ornamenty. Velká míra stylizace se vyskytovala u znázornění přírodních fragmentů jako byly – voda, mraky, ale i vzduch a vegetace. Postavy byly v obrazech rozpoznatelné jen na základě obsahu básní. Umělec, kromě malby na plátna, vytvářel i linoryty, jelikož vyhovovaly potřebám symbolismu.

Alanen měl touhu zhotovit ilustrace ke každé básni v Kalevale, nicméně jeho počín náhle ukončila smrt, jelikož umělec podlehl španělské chřipce v jeho třiceti čtyřech letech. Nyní jsou Alanenovy ilustrace k vidění v uměleckém muzeu v Tampere ve Finsku.⁵¹

Obr. 4: J. Alanen, Lemminkäinen and the Cowherd, 1919–1920.

⁵¹ SUOMINEN, Tapio, Kalevala illustrator Joseph Alanen. *Tampere Times* [online]. 2020 [cit. 7. listopadu 2020]. Dostupné z: https://issuu.com/mobile-kustannus/docs/tampere_times_1-2020_issuu.

8.5 Björn Landström

Landström je osobnost švédsko-finského malířství. Byl prezentován jako ilustrátor, spisovatel, ale také jako scénograf. Ve finském divadle Åbo v Turku dokonce psal a režíroval divadelní komedie a ve čtyřicátých letech minulého století. V dalším desetiletí stál v čele grafické školy v Helsinkách a následně spolupracoval s různými finskými nakladateli.

Tento umělec je známý svou zálibou v kreslení lodí a díky tomu vydal několik knih o cestování, mořeplavbách a lodních konstrukcích. Mezi jeho populární knihy patří *Lod'* (1961), *Cesta do Finska* (1954) nebo *Moře bez konce* (1953).⁵²

Jako malíř se začal profilovat od roku 1939. Jeho výtvarný projev se vyznačoval bohatými detaily, avšak využíval chladné barevné tóny. Jako knižní kreslíř se objevil na stovkách knižních obálek a ilustroval knihy Edith Södergran a Mika Waltari. V osmdesátých letech dvacátého století ilustroval národní epos Kalevala. Björn Landström je považovaný za renesančního tvůrce a patřil mezi světovou ilustrátorskou elitu.⁵³

⁵² KALLEKLEV, Katarine, Björn Landström. *Store norske leksikon* [online]. 2019 [cit. 21. ledna 2021]. Dostupné z: https://snl.no/Bj%C3%B6rn_Landstr%C3%B6m?fbclid=IwAR2ZYVgCPG5_YkBmdVvNtxCUmDDSaufWA-GW06uDtvWC4TcCmgub94gvFcc.

⁵³ LINGBERT, Johan, Landström, Björn. *Uppslagsverket Finland* [online]. 2011 [cit. 25. ledna 2021]. Dostupné z: <https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-LandstroemBjoern>.

Obr. 5: B. Landstöm, Kalevala illustration, 1985.

9 Srovnání národního obrození ve Finsku a v českých zemích

Zatímco ve Finsku se národní emancipace koncentrovala kolem eposu Kalevala a budování finského jazyka. České národní obrození budovalo svůj jazykový program do třicátých let devatenáctého století. Český národ chtěl povznést české písemnictví a distancovat se od germanizačního působení. Proto se i v tomto období, podobně jako ve Finsku, literáti hojně soustředili na národní minulost. Nicméně od třicátých let se u nás národní buditelé zaměřili na budování politického programu a docházelo k bojům za politická práva.

V souvislosti s výtvarným uměním se během 19. a 20. století mnoho mladých či nově vznikajících národů přihlásilo v umělecké tvorbě ke krajinomalbě, kromě Finska můžeme zařadit mezi tyto země Spojené státy, Irsko, Maďarsko, ale také i Československo. Krajina ve výtvarném umění měla totiž emancipační zřetel, jelikož byla chápána jako nástroj pro upevnění národní identity, současně byla nahlížena jako symbol nezlomné národní síly a vitality národního ducha. Z této příčiny se krajinomalba často vyskytovala v obrazech finských malířů, kteří pracovali s tématikou Kalevaly.⁵⁴

Styčným bodem pro finské a české národní obrození byl folklorismus, díky němuž se lidová tvorba přenášela do širších oblastí lidského života. Často se folklorní verš spojoval s písňovými formami. V průběhu čtyřicátých let devatenáctého století ožil v českém kulturním prostředí zájem o sběratelství českých pohádek a pověstí, proto se někteří spisovatelé vydávali po stopách ústní lidové slovesnosti. Mezi naše přední sběratele těchto lidových fragmentů řadíme Boženu Němcovou a Karla Jaromíra Erbena. Sběr ústní lidové slovesnosti nesmíme chápat jako uzavřenou etapu, jež se odehrávala pouze v těchto zemích, ale máme literární doklady o sběratelské činnosti, jež projevovali i němečtí romantikové.

⁵⁴ ROBBINS, Anne. *Lake Keitele a vision of Finland*. London: National Gallery Company, 2017. ISBN: 9781857096248. s. 30.

10 Česká ilustrace

Během devatenáctého století česká ilustrace více méně upadá oproti osmnáctému století, kdy byl pokládán důraz na výtvarnou podobu knižních publikací. Teprve na konci devatenáctého století se česká ilustrace probouzí na stránkách nově vydaných knih. Zpočátku ani velká nakladatelství nedbala na grafické zpracování publikací, jelikož ve výtvarném ztvárnění viděla pouze rizika spojená s prodělečností. Nakladatelství sázela na jistotu, a proto na stránkách publikovaných knih volila spíše již etablované umělce, kteří převážně vkládali do knih své reprodukce obrazů než ilustrační doprovod.⁵⁵

Publikační situace ve druhé polovině devatenáctého století se nesla na vlně nových tiskových technologií, díky nimž se produkce zjednodušila, zlevnila i navýšila. Došlo k zapojení obrazové složky do textových produktů. Nejvýraznější z těchto technologií se projevil ofset, světlotisk a sítotisk.⁵⁶ Nicméně i na konci devatenáctého století se „krásná kniha“ stála na periferii českého trhu, poněvadž většina nakladatelů si nemohla dovolit předraženou knižní grafiku. V závěru tohoto století se ovšem projevuje snaha pozvednout knižní kulturu i po stránce výtvarné.⁵⁷

Na přelomu století se mnoho ilustrátorů profilovalo v několika nakladatelstvích. Nicméně během okupace byla vydavatelská činnost ztížena i nedostatkem papíru, který přetrvával do šedesátých let dvacátého století. Během války komplikovala publikační činnost cenzura tiskovin. Po druhé světové válce řídily knižní trh zejména státní nakladatelství. Situace se uvolnila až v devadesátých letech, kdy došlo ke globalizaci trhu a překotnému rozvoji.

⁵⁵ NECHVÁTALOVÁ, Marie. *Viktor Oliva: dekoratér všednosti: život a dílo umělce z přelomu 19. a 20. století*. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí, 2016. ISBN 978-80-7101-155-2. s. 33.

⁵⁶ JIRÁK, Jan, Mediální technologie – Tištěná média. *Metodický portál RVP* [online]. 2006 [cit. 12. ledna 2021]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVOF/548/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---TISTENA-MEDIA.html/>.

⁵⁷ NECHVÁTALOVÁ, Marie. *Viktor Oliva: dekoratér všednosti: život a dílo umělce z přelomu 19. a 20. století*. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí, 2016. ISBN 978-80-7101-155-2. s. 35, 39.

10.1 Viktor Oliva

Tento český výtvarný umělec pocházel z města Nové Strašecí, věnoval se především ilustraci, tvorbě plakátů a knižní produkci. Jedná se o výtvarníka, který žil na přelomu devatenáctého a dvacátého století, tudíž tvoří i jakousi paralelu k již zmíněným finským ilustrátorům, jako byli Akseli Gallen-Kallela, Pekka Halonen, Joseph Alalnen a další. Tyto umělce nejenom spojuje tematika Kalevaly, nýbrž i zahraniční studia, během kterých čerpali podněty pro své sebezdokonalení v oblasti výtvarné tvorby.

Viktor Oliva zahájil svá studia na pražské akademii, kde studoval pod dohledem Františka Čermáka a Antonína Lhoty. Avšak jeho studijní dráha vzápětí skončila, jelikož Oliva požadoval ve své tvorbě volnost, ale i pochopení ze strany pedagogů. Byl přesvědčený, že umělci nepotřebují akademické vzdělání

V závěru devatenáctého století vzrostly v oblibě umělecké metropole jako byly Mnichov a Paříž. Mnoho českých umělců, nevyjímaje Viktora Olivu, cestovalo do těchto vyhledávaných měst. V Mnichově dokonce vznikl český Spolek Škréta, který sdružoval modernisticky smýšlející umělce. Právě v této době narůstá touha po modernismu a do pozadí ustupuje historismus. „*Většina umělců působících v Mnichově nepřestala udržovat kontakty s domácím prostředím, kde navíc často nacházela i umělecké uplatnění.*“⁵⁸

Oliva během svých zahraničních pobytů prožíval bouřlivý bohémský život, ale zároveň čerpal inspirace z mnoha francouzských a německých výstav. Olivovy ilustrátorské začátky můžeme pozorovat v časopise Paleček. Spolupracoval i s předními časopisy, kupříkladu přispíval do Zlaté Prahy, Švandy dudáka a Světozoru. Mimo jiné navázal i spolupráci s prestižními nakladatelstvími v Praze – Vilímkovo, Ottovo, Topičovo nakladatelství atd. Oliva vyvážel ilustrace pro zahraniční i českou beletrii.⁵⁹ Také jevil zájem o tvorbu ilustrovaného doprovodu k literatuře s dobrodružnou tematikou na poli historických románů, nicméně „*dobrodružství mělo pro Olivu pouze epizodický charakter.*“⁶⁰

⁵⁸ NECHVÁTALOVÁ, Marie. *Viktor Oliva: dekoratér všednosti: život a dílo umělce z přelomu 19. a 20. století*. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí, 2016. ISBN 978-80-7101-155-2. s. 12.

⁵⁹ Taktéž, s. 51-60.

⁶⁰ PROKOP, Vladimír. *Zdeněk Burian*. Praha: Gallery, 2005. ISBN 80-86010-89-9. s. 90.

V umělcově ilustrátorské tvorbě nalezneme přechod od historizující tendence k symbolismu a secesi. Zřetelné jsou v jeho díle i prvky dekorativní s realistickou ilustrativností. V některých ilustracích se odrážejí i požadavky zadavatele, jelikož Oliva chtěl vycházet v souladu s podmínkami zákazníka. Umělec dokázal i přesto překonat dobová měřítká dobově poplatných požadavků na umění. Olivův ilustrátorský projev se odklání od zarytého akademismu a uměle nasvícených scén. Chtěl zachytit život ve své ryzí podobě bez příkras, proto má jeho dílo silný sociální akcent.

V ilustrátorské práci zejména zužitkoval načerpané zkušenosti z Mnichova a Paříže. Francie překypovala ilustrovanými knihami, a proto se Oliva vydal do stopách západního vlivu a přinesl do Čech tušové kresby. Za povšimnutí stojí role ilustrace, jelikož Oliva se nesnažil přizpůsobovat ilustraci textu, ale textová složka měla být doprovodným subjektem v knižním produktu. Oliva často pracoval s tušovou a akvarelovou technikou, díky níž vytvářel realistické vzletné ilustrace.

Ilustrace Kalevaly vyšly ve Vilímkově nakladatelství v první čtvrtině dvacátého století, o necelých dvacet let později, kdy Josef Holeček přeložil finský epos. Olivovy ilustrace pro kalevalský epos byly opět provedeny v tušové kresbě v černobílém provedení. Tyto kresby byly celostránkové a zároveň se zde projevoval smysl pro popisnost a věcnost. Olivovy ilustrace položily základ pro českou „krásnou knihu“, nicméně jeho tušové ilustrace jsou neprávem nedocenené, i když Oliva důsledně pracoval s obrazem, „*dbající na zásady perspektivy, živosti, charakteristiky zobrazovaných osob, atmosféry dne či nálady okamžiku.*“⁶¹ Období po roce 1911 znamená pro Viktora Olivu pokles zájmu o jeho tvorbu ze strany veřejnosti. Zmíněný úpadek přetrvával až do jeho smrti.⁶²

⁶¹ NECHVÁTALOVÁ, Marie. *Viktor Oliva: dekoratér všednosti: život a dílo umělce z přelomu 19. a 20. století*. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí, 2016. ISBN 978-80-7101-155-2. s. 52.

⁶² ŠIMON, Patrik. *Zamlčená moderna*. Praha : Arbor vitae, 2009. ISBN: 978-80-87164-19-8. s.14.

Obr. 6: V. Oliva, Ilustrace Kalevaly, 1908.

10.2 Václav Fiala

Fiala je prezentován jako malíř, grafik a ilustrátor, jehož působení na poli umění se vztahuje ke dvacátému století. Zahájil své studium na Akademii umění v Leningradě a po návratu ze Sovětského svazu navštěvoval výtvarnou akademii v Praze pod vedením profesora Maxe Švabinského, u kterého studoval grafiku. Je také známý, díky své spolupráci s avantgardním umělcem a zakladatelem ruského futurismu – Davidem Burliukem.⁶³ Fiala byl také členem sdružení českých grafiků Hollar a v roce 1967 mu byl udělen titul zasloužilého umělce.

Fialovy ilustrace se zaměřují na médium kresby. Umělec nejvíce tíhne k realistickému zobrazení. Fiala nejčastěji volil kresbu tužkou, perokresbu, akvarel, ale také grafické techniky – litografii a rytinu. Tvořil zejména ilustrace pro knihy s historickou tematikou (F. Palacký: *Z dějin národu českého*, 1958). Kromě literatury pro dospělé ilustroval i řadu pohádek.⁶⁴ „*Umělecká kritika obecně oceňovala vysoký stupeň jeho technických schopností a výrazové zručnosti, epickou bohatost jeho ilustrace a zevrubné poznání historických reálií, přičemž je nutno se zmínit i o umělcově trendu jisté patetické idealizace a s ní související naivitu výrazu, zejména v dramatických scénách a situacích.*“⁶⁵

Jelikož Fiala prožil své mládí v Rusku, jistě mu tato zkušenost dopomohla k čerpání inspirací pro ilustrování finského eposu Kalevala. Umělec pracoval se znalostmi jednak z ruského, ale i orientálního folkloru. Jeho zájem o dálné kraje se zúročil i během tvorby obrazového doprovodu. Kalevalské ilustrace nejsou těžištěm knihy, tím je text, a proto obrazy pouze doplňují obrazotvornou představu čtenáře. Nesmíme však zaměňovat jeho ilustrovaný doprovod s pouhou výzdobou knihy, jelikož umělec chtěl zejména zviditelnit dějovou složku eposu. Ilustrace tvoří prosté kresebné linie, do níž je vnášena rozmývaná barevná kresba. Tyto ilustrace připomínají i obrazový materiál z ruských bylin.⁶⁶

⁶³ Václav Fiala. *České centrum Tokio* [online]. 2017 [cit. 20. února 2021]. Dostupné z: <http://tokyo.czechcentres.cz/cs/program/detail-akce/vaclav-fiala/>.

⁶⁴ Václav Fiala. *Aukční síň Vltavín* [online]. [cit. 12. prosince 2020]. Dostupné z: <https://www.auctions-art.cz/aukce.php?lang=cz&history=1&aukce=1&autor=246>.

⁶⁵ HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989. s. 83.

⁶⁶ Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 12.1968, 12(10). sv. 10 s. 627-628. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:76027000-5002-11eb-b26f-005056822549>.

Obr.7: V. Fiala, Ilustrace Kalevaly, 1980.

10.3 Stanislav Kolíbal

Jedná se o všestranného výtvarného umělce, který ve své tvorbě pohybuje napříč různými technikami. Je známý především jako sochař, malíř, grafik a ilustrátor. Také se zabýval divadelní scénaristikou, kterou studoval na Akademii múzických umění v Praze. Nicméně těžištěm jeho uměleckého projevu stále zůstává sochařství, které nepochybně má vliv i na jeho ilustrátorské dílo.⁶⁷

Kolíbal se začal věnovat ilustraci již v době studií v padesátých letech minulého století. Dokonce studoval ilustraci v ateliéru profesora Antonína Strnadela.⁶⁸ Ilustroval knihy nejen pro dospělé, ale i pro děti a mládež. Velký podíl jeho tvorby se vztahuje k ruským autorům, zejména ke knihám Antona P. Čechova.⁶⁹ Za svoji uměleckou činnost získal řadu domácích i zahraničních ocenění. Mezi jeho úspěchy se řadí Cena nakladatelství Mladé fronty (1966), Cena Státního nakladatelství dětské knihy (1967), mimo to byl oceněn na konci šedesátých let v Bologni a o deset let později na trienále ve Vratislavi.⁷⁰

V roce 1958 se na stránkách Zlatého máje vyrojila rozsáhlá diskuse nad posláním soudobé ilustrace, někteří kritikové se přímo trefovali do Kolíbalových ilustrací Stromu pohádek. V té době se v „*našem umění prolomila klec umělých doktrín*.“⁷¹ Přesto se Kolíbal zasadil o tvůrčí podněty na soudobé ilustrace a zdůvodnil smysl a funkci obrazového doprovodu z hlediska nové společenské situace, i když umělcova ilustrátorská činnost v knihách pro děti a mládež není příliš objemná.

⁶⁷ HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989. s. 160.

⁶⁸ SLAVICKÁ, Milena, ŠETLÍK, Jiří a UB 12 (umělecká skupina). UB 12: studie, rozhovory, dokumenty. Praha: Gallery, 2006. s. 14. ISBN 80-86990-07-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d71ec8d0-66b9-11e5-8721-001018b5eb5c>. s. 52.

⁶⁹ Tamtéž, s. 286-288.

⁷⁰ HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989. s. 161.

⁷¹ Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 06.-07.1964, 8(6-7). sv. 6-7 s. 330-335. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:86bdc530-5033-11eb-b26f-005056822549>.

Jeho hlavní tezí zůstává, že čtenář si hlavní výtvarný proces musí dokončit po svém. Tudíž v průběhu čtení, kdy vnímatel rozvíjí své prožitky z textu pomocí ilustrací. Zároveň je pro něj důležité, aby ilustrátor nezůstával věrný pouze jedinému žánru literatury, nýbrž by se měl tvůrce pohybovat v rozmanitých literárních útvarech.⁷²

V šedesátých letech Kolíbal ilustroval adaptaci Kalevaly, kterou napsal Vladislav Stanovský, autor mnoha adaptací pohádek pocházejících z jiných národů. Zmíněný titul nese název O třech bratřích z Kalevaly a kouzelném mlýnku Sampo (1962) a je zařazován do literatury pro děti a mládež. Díky tomu Kolíbal sledoval nové cesty obrazového výrazu, které by mohl uplatnit v ilustracích pro děti. Zejména mu šlo o posílení emocionality a vykreslení citového ovzduší pohádek. Umění je podle Kolíbala sdělení, nikoliv jen pouhé zobrazení vnější reality. Umělecká tvorba se v jeho pojetí často snoubí se spiritualitou. Kolíbalovy ilustrace se vyhýbají plošné barevnosti a spíše se soustřeďují na kontrast bílé plochy papíru a černé barvy. Přičemž umělcova práce s náznakem měla vyvolat dialog se čtenářem a vzbudit v něm monumentálnost a tajemnost příběhu.⁷³ Kolíbal vytvořil pro adaptaci sugestivně vyznívající ilustrace, které autor nejdříve zmuchlal, „*aby získal potřebnou hrubou strukturu pro kresbu černou křihovou barvou.*“ Tyto obrazy měly budit dojem, že je vše namalováno na nerovný povrch skal.⁷⁴ K tomuto účelu mu posloužil sulfátový papír, na který opatřil otisky monotypu. Vizuální podoba ilustrací se ocitá na předělu mezi abstrakcí a jemným drobnopisem.⁷⁵

⁷² Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 04.1972, 16(4). sv. 4 s. 257. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:60aac1b0-4f55-11eb-b26f-005056822549>.

⁷³ HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989. s. 161.

⁷⁴ Ateliér: čtrnáctideník současného výtvarného umění = fortnightly journal of contemporary art. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 18.03.2010, 23(6). sv. 6 s. 13. ISSN 1210-5236. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9c4fc030-d62f-11e9-84ef-005056827e51>.

⁷⁵ BABÁK, Petr. Kolíbalovy trefy. *Lidovky* [online]. 2007 [cit. 20. ledna 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/kolibalovy-trefy.A070908_000093_ln_noviny_sko.

Tento přístup je pro Kolíbala zcela vlastní, jelikož pracuje ve své umělecké tvorbě především s abstraktními prvky, které mají geometrickou povahu.⁷⁶ Rovněž koresponduje se smyslem textu a typografie.⁷⁷ „*Kolíbal se zcela záměrně dá inspirovat textem, vciťuje se do literární předlohy a na základě tohoto působení hledá výrazové prostředky, jež by ji dětskému čtenáři nejpřesvědčivěji tlumočily, takže každá další kniha je vždy novým překvapením.*“⁷⁸

⁷⁶ SÝKORA, Zdeněk et al. *Současné české umění - generační paralely: 15.10.-28.10.2007*. Praha: Galerie Miro, 2007. ISBN 978-80-254-0416-4. s. 35.

⁷⁷ BABÁK, Petr. Kolíbalovy trefy. *Lidovky* [online]. 2007 [cit. 20. ledna 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/kolibalovy-trefy.A070908_000093_in_noviny_sko.

⁷⁸ Výtvarné umění: časopis Svazu československých výtvarných umělců. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 1970, 20(8-9). sv. 8-9 s. 406. ISSN 0507-5505. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9ab29fc0-21df-11e6-9f8b-005056825209>.

Obr. 8: S. Kolibal, sítotisková ilustrace Kalevaly, 1962.

11 Využití kalevaské látky v českém prostředí

V české literatuře v šedesátých letech dvacátého století se znovu obrací k finskému eposu **Vladislav Stanovský**. Tento autor je známý především jako adaptátor folklorních textů, překladatel a autor literatury pro děti a mládež. Od padesátých let tvořili autorskou dvojici s Janem Vladislavem a spolupracovali na převyprávění lidových pohádek. Kniha *O třech Bratřích z Kalevaly a kouzelném mlýnku Sampo* (1962) je adaptace finského eposu, nachází se zde kalevaské příběhy a runy, které jsou literárně přizpůsobené dětem.⁷⁹ Stanovský značně zkrátil Lönnrotův text, zároveň se snažil nalézt zcela nový přístup, ve kterém chtěl zkombinovat text Kalevaly s autentickými záznamy karelských lidových run podle ruských edic.⁸⁰ Jazyk je převeden do moderní podoby a soudobý čtenář snáze porozumí textu, naopak Holečkův překlad je poměrně složitý a je protkán velkým množstvím archaismů a historismů. Nicméně nesmíme opomenout, že adaptace Kalevaly je pouhým převyprávěním nikoli doslovným překladem.

V osmdesátých letech minulého století realizoval **Josef Krofta** čtyři samostatné divadelní inscenace Kalevaly ve Východočeském divadle Drak. Krofta byl režisér, dramaturg, loutkař a organizátor velkých divadelních projektů u nás i v zahraničí. Je známý díky dlouholeté spolupráci s královehradeckým divadlem, kde se snažil propojovat divadelní vystoupení s loutkami a živými herci.⁸¹ V Kalevale spatřil univerzální a mýtické téma, jež se týkalo lidského údělu, a proto vytvořil hry, jejichž jádro tkvělo v tématu lidské existence. Především se děj týkal zápasu o přežití. Příběh byl situovaný do Pohjoly, kde vládla smrtonosná zima, která znesnadňovala jednotlivým hrdinům jejich život. Z Kroftovy divadelní činnosti vznikly inscenace – *Kalevala (Kouzelný mlýnek)* (1984), *The mill of Kalevala* (1985), *Píseň bohatýrů z Kalevaly* (1986), *Mlýnek z Kalevaly* (1987).⁸²

⁷⁹ 28. únor – Den Kalevaly. *Zpravodaj Severské společnosti* [online]. 2009 [cit. 21. listopadu 2020]. Dostupné z: <http://www.severskaspolecnost.cz/admin/files/dokumenty/zpr0901.pdf>.

⁸⁰ Národopisné aktuality. Strážnice: Krajské středisko lidového umění, 1968, sv. 2. s. 135-136. ISSN 0323-2441. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b8f68110-3b60-11e5-a525-5ef3fc9ae867>.

⁸¹ Josef Krofta. *Česká televize* [online]. [cit. 15. února 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/josef-krofta/>.

⁸² KLÍMA, Miloslav a Karel MAKONJ, DVOŘÁK, Jan, ed. *Josef Krofta: inscenační dílo*. Praha: Pražská scéna, 2003. Režie. ISBN 80-86102-28-9. s. 25.

V minulém roce měla proběhnout premiéra autorské opery S.A.M.P.O. (2020) v brněnském Divadle na Orlí, vzhledem k pandemii bylo představení zrušeno. Opera vznikla jako zakázka pro festival Janáček Brno, jenž vybídl JAMU, aby vytvořila operní inscenaci. Dramaturgem a autorem libreta je **Otto Kauppinen**. Opera je aktualizovaná do současné podoby. Postavy a motivy jsou zdánlivě vsazeny do současného světa, avšak inspiračním zdrojem stále zůstává finský epos. Opera rovněž obsahuje i činoherní prvky.⁸³

12 Inspirace ze současného umění

Věhlas Kalevaly neustál ani ve dvacátém století. Samotný epos ovlivnil nejenom výtvarné umění, dokonce se projevil v hudebním, filmovém a literárním světě. Kalevala inspirovala **J. R. R. Tolkiena** k vytvoření trilogie Pána prstenů, která se nejenom podobá svým imaginárním světem, kde bojuje dobro se zlem, ale také postavou Gandalfa, který má podobné znaky s protagonistou Väinämöinenem.⁸⁴

Na výtvarné scéně se objevil nový finský ilustrátor Kalevaly **Hannu Väisänen**, jehož ilustrace eposu vyšly v roce 1999. Je absolventem Akademie výtvarného umění v Helsinkách. Väisänen se prezentuje jako vizuální umělec, designer, ilustrátor a v neposlední řadě jako kurátor.⁸⁵ Väisänenovy ilustrace pracují s abstrakcí a často nejsou ani narativní. Do kalevalských ilustrací začleňuje vizuální elementy, které korespondují s básněmi, obvykle pracuje s osmi opakujícími prvky. Väisänen se distancuje od tvorby Aksela Gallena Kallely a hledá své

⁸³ S.A.M.P.O. – Komorní opera HF Brno. *Festival Janáček Brno* [online]. 2020. [cit. 2. února 2021]. Dostupné z: <https://janacek-brno.cz/opery/15-10-2020-daniel-simek-otto-kaupinnen-s-a-m-p-o-svetova-premiera/>.

⁸⁴ ELLISON, Cori, An epic gave Finns a lot to sing about. *The New York Times* [online]. 2005 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2005/01/07/books/an-epic-gave-finns-a-lot-to-sing-about.html>.

⁸⁵ Hannu Väisänen – biography. *Galerie Forsblom* [online]. [cit. 19. prosince 2020]. Dostupné z: <http://www.galerieforsblom.com/artists/hannu-vaيسانen>.

vlastní vyjádření v přítomnosti, obrací se tudíž od glorifikující tradice devatenáctého století. Väisänen se snaží pomocí ilustrací vytvořit vizuální experimenty spjaté se slovním vyjádřením.⁸⁶

V oblasti multimédií pracuje s tematikou Kalevaly **Vertti Teräsvuori**, jenž se ve svých dílech prohlubuje cestu mezi realitou a fikcí. Jeho díla jsou zahalená pod rouškou mysticismu a jejich vizualizace nás uvádí do epochy budoucnosti nebo do tajuplného světa.⁸⁷ Teräsvuori posunul hranici interpretace eposu a uskutečnil svou multimediální výstavu „Pre Kalevala“ v roce 1996. Exhíbice vystavovala fotografie, filmové záběry, šperky, oblečení apod. Umělcovo uchopení této tematiky představuje spojitost magického světa s každodenností.⁸⁸

Z finského současného výtvarného umění se zmíněné tématice věnovala i **Johanna Oras**. Tato umělkyně studovala výtvarnou akademii ve Florencii a v Petrohradě. Oras vytvořila sérii maleb, v nichž zanechala mytologické poselství a zároveň z její tvorby můžeme pociťovat velké vlastenecké opojení. Pracuje se stěžejními motivy nacházející se v eposu a přetváří je do prostoru moderního světa. Kolekce těchto obrazů byla vytvořena mezi lety 2016-2017. Výstava těchto maleb se uskutečnila v divadle Åbo Svenska v roce 2020.⁸⁹

⁸⁶ PIHLAINEN, Kalle, Symbolism vs. Modernism in Visual Arts Applications of the Kalevala. *University of Turku* [online]. 2000 [cit. 12. února 2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Kalle_Pihlainen/publication/273461894_Symbolism_vs_Modernism_in_Visual_Arts_Applications_of_the_Kalevala/links/5e0664c8299bf10bc37e23e6/Symbolism-vs-Modernism-in-Visual-Arts-Applications-of-the-Kalevala.pdf.

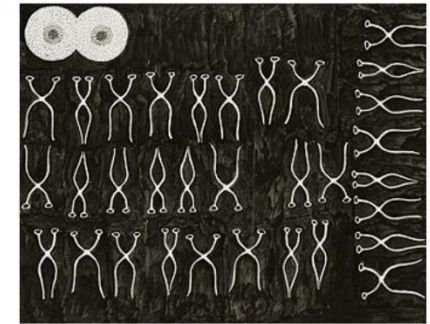
⁸⁷ RIBERO RUEDA, Laura, Alteridad y colonialismo: La construcción de imaginarios y estereotipos en la retrato colonial y sus repercusiones en la fotografía contemporánea. *Universitat de Barcelona* [online]. 2013 [cit. 25. ledna 2021]. Dostupné z: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/44325/1/LRR_TESI.pdf.

⁸⁸ Kalevala. *Finnish literature society* [online]. [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <http://nebu.finlit.fi/kalevala/index.php?m=145&s=274&l=2>.

⁸⁹ ORAS, Johanna, Centennial Paintbrush. *Johannaoras* [online]. 2016 [cit. 2. února 2021]. Dostupné z: <https://johannaoras.com/centennial-paintbrush/?lang=en#sampo>.

Obr. 11: J. Oras, Kallavala: Aino, 2016.

**Obr. 9: H. Väisänen
ilustrace Kalevaly, 1999.**

**Obr. 10: Vertti Teräsvuori
Pre Kalevala, 1997.**

13 Autorská tvorba ilustrací

Ve vlastní tvorbě se specializuji především na ilustraci, a to klasickou, nikoli počítačovou. Klasická tvorba mi dává možnost pracovat s médii kresby a kombinovat ji s jinými uměleckými odvětvími (např. s literaturou). Díky tomu se domnívám, že tato cesta mi otevírá možnosti, jak můžu tvořit se žáky ve školním prostředí a zároveň jim zprostředkovat různé intermediální přístupy ve výtvarné výchově. Kromě toho můžu propojit mé studium českého jazyka a literatury s výtvarnou výchovou a skloubit tak kurikulární obsahy.

Pro diplomovou práci jsem zvolila finské literární dílo – Kalevalu – jelikož tento spis rozevívá širokou škálu inspiračních zdrojů, zároveň dílo není českému prostředí tolik známé, a proto jsem využila jeho fikčního potenciálu k vytvoření několika doprovodných ilustrací.

Kalevala je dílo, které rozhodně upoutá svým fantazijním světem, jenž se rozprostírá ve zcela nám vzdáleném imaginárním světě, kde se setkávají hrdinové obdařeni magickými schopnostmi. Z toho důvodu jsem vycházela ze snové atmosféry, která se prolíná všemi mými obrazy. Imaginace, jež se vyskytuje v ilustracích, jsem tvořila na základě mých představ, nesnažila jsem se produkovat kopie či předlohy z minulosti. Avšak nemůžu tvrdit, že jsem se zcela od umělců, pracujících s kalevalskou tematikou, distancovala. Právě během tvorby jsem čerpala inspiraci především od finských ilustrátorů, poněvadž mě zaujala jejich práce s motivy a zejména barevná kompozice. Umělecká obratnost s barvou mě inspirovala u Aksela Gallena Kallely, jelikož bravurně pracuje s průzory do krajiny a jeho obrazy působí na diváka melancholicky.

Pro ilustrace jsem zvolila černý papír formátu A1, neboť černé podloží dodává obrazu na dramatičnosti a zároveň zde zcela vynikne pigmentace kresebného média. Živost obrazů je v tomto díle naprosto na místě, protože samotná fabule je nasycena boji mezi protagonisty příběhu. Prostředek k tvorbě jsem záměrně vybrala křídly, jelikož jejich pigment lze využít k modelaci tvarů, ale také jde snadno rozmazat a vytvořit mlhavý efekt. Zároveň se snažím propojovat a experimentovat se dvěma druhy kříd – prašné a olejové. Jelikož prašné křídly jsou poněkud subtilního charakteru, využívám je ke znázornění ovzduší daného výjevu, přičemž jejich pigment dodává obrazu tajuplný háv. Pigment olejových kříd je naopak snadno přilnavý k matrici a můžeme ho použít na kresbu konkrétních objektů. Pro vykreslení některých detailů jsem volila tužku. Na závěr jsem ilustrace zafixovala, aby se jemný křídový prášek upevnil na matrici, jelikož křídly patří k měkkým kreslicím materiálům.

V obrazech často aplikuji sjednocenou barevnost, převládají v nich zemité odstíny, jež korespondují s přírodní scénérií. Pokud bychom přece jenom měli vytyčit dominující barvu napříč všemi ilustracemi, byla by to rozhodně modrá. Do protikladu zde často vstupuje i cykličnost ročních období, ponejvíce léto a zima. Mimo jiné se v ilustracích staví do popředí přírodní živly (voda, země, vzduch, oheň), které dotvářejí mytologickou analogii k ději.

Ilustrace ve větší míře nesou i ornamentální prvky, jež korespondují s folklorní tradicí skandinávské tvorby. Ornamenty můžeme pozorovat na vlnách vody, opeření křídel nebo šupinách ryb. Práci s ornamentálností můžeme nalézt i v dílech umělců symbolistního smýšlení, opět v tvorbě Aksela Gallena Kallely nebo Josepha Alanena.

Postavy na ilustracích jsou vyobrazeny v menších rozměrech, je to i z důvodu širšího zobrazení okolní scénérie, kde jsou postavy umístěné. Postavy prvoplánově neznázorňují ve středu dění, ale jsou posazeny ve výjevu jakoby nahodile. Kompozice umožňuje divákovi přímo se ocitnout v konkrétním ději a jeho první pohled nemusí hned spočinout na konkrétních protagonistech. V obrazech nemusíme vždy najít pouze lidské hrdiny, ale často se zde nalézají zvířecí a mytologické postavy. Zvířata v eposu hrají důležitou roli, jelikož se s nimi pojí magické vlastnosti.

Jednotlivé obrazy komponuji na základě přečteného úryvku z run, snažím se v ilustracích postihnout detaily, které jsou přímo popsány v knize. Vybírám si především výseče textu, kde se objevuje nějaký fiktivní prvek. Nicméně epos je velmi obsáhlé literární dílo, a proto v diplomové práci nezachytím všechny zajímavé mytologické aspekty, které se v Kalevale nachází.

14 Intermediální tvorba

Znamená propojení různých vyjadřovacích prostředků ve spojitosti s několika uměleckými médii během vytváření tvůrčích aktivit. Slovo médium můžeme chápat jako prostředek sloužící ke komunikaci, tedy jakýsi dorozumivací kanál. Intermediální tvorba otevírá cestu k sebepoznání, vede žáky k uvědomování svých vlastních postojů a sdělovacích modelů, nahlíží k sociálním vazbám ve společnosti a poukazuje na chování k okolnímu světu.⁹⁰

S intermediální tvorbou se můžeme setkat již v antických dílech, kde často dochází k propojení výtvarného umění s poezií, dokonce tento tvůrčí moment popsal ve svém díle Aristoteles. Z hlediska dějin umění je za narativní považováno i jednofázové zobrazení, které může být interpretováno jako ilustrace doprovázející příběh, ale zároveň ho lze chápat i jako autonomní výrazový celek.⁹¹ Prostřednictvím textového narativu ve spojení s akcí dochází k momentu vyprávění, to může být kupříkladu vyjádřeno tancem, malbou, filmovým záznamem apod.⁹²

15 Výtvarné aktivity ve školském prostředí

Ve výtvarných aktivitách bych proto využila propojení textu a umělecké činnosti, během kterých by se žáci seznámili s eposem Kalevala a zároveň by byli nabádáni k vlastnímu výtvarnému vyjadřování. Nabízené etudy vykazují mezioborový přesah výtvarné a literární výchovy, díky čemuž žáci získají komplexní poznatky. Je proto nutné, aby učitel epos důkladně nastudoval.

⁹⁰ FIŠER, Zbyněk, Vladimír HAVLÍK a Radek HORÁČEK. *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN: 978-80-210-5389-2. s. 10

⁹¹ Intermedialita: slovo - obraz - zvuk (2008 : Olomouc, Česko), Jan SCHNEIDER a Lenka KRAUSOVÁ. *Intermedialita: slovo - obraz - zvuk: sborník příspěvků ze symposia [pořádaného Katedrou bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech 7.-8. listopadu 2007]*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2008. s. [1a]. ISBN 978-80-244-2054-7. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5958bf80-b43d-11e3-bb86-005056825209>.

⁹² Tamtéž, s.16.

Při uvedení první aktivity, je důležité, aby žákům učitel představil tematiku eposu. Z tohoto důvodu by učitel mohl navodit atmosféru Kalevaly prostřednictvím videa, které by promítl na začátku hodiny ve třídě (<https://www.youtube.com/watch?v=71fLFOjruFc>). Jelikož je nahrávka v angličtině, předpokládá se, že žáci mají dobrou úroveň cizího jazyka, popřípadě by učitel mohl doprovázet video mluveným komentářem.

Žáci by byli směřováni k propojení i rozdílných dějinných etap, a to přítomnosti a bájně minulosti, kde se děj eposu odehrává. Jelikož narativ eposu není zakotvený, žáci budou muset pracovat i s mytologickým přesahem do skutečnosti. V mytologických příbězích jsou zvláště zakotvené základní lidské zkušenosti a samotný mýtus zosobňuje stav ducha, kde se spojuje realita a imaginace. Pro děti je mýtus zcela zásadní, jelikož staví na synkretismu, který se také objevuje i během ontogeneze. „*Ve výtvarných vyjádřeních je příležitost a také nezbytnost vracet se k tomu, kde je uložena paměť lidstva, kterou žáci a studenti objevují, vstřebávají, ožívují a jako dědicové ji nesou dále, když by k ní přidali díl svých osobních mytologií.*“⁹³.

Výtvarné etudy se soustředí na žáky středních škol anebo na starší studenty základních uměleckých škol. Časová dotace by se pohybovala při každé aktivitě v rozsahu mezi dvěma až čtyřmi hodinami, záleží na obsahu každé aktivity. Žáci by v těchto hodinách pracovali jednak s manipulací digitálních a vizuálních médií, a jednak s využitím klasických technik (kresba, malba, modelace...). Na závěr každé aktivity by proběhl reflektivní dialog nad žakovskými produkty, jelikož tato diskuse je nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu, je třeba dát prostor pro otázky a odpovědi všech účastníků (žáci, učitel). Rozhovor není hodnotícím nástrojem, který rozděluje práce na zdařilé či povedené, současně neselektuje povedená díla pro výstavní účely. Dialog slouží jako reflexe tvůrčího procesu, kde žák vytváří autorskou výpověď.⁹⁴

⁹³ STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana a Jiří HAVLÍČEK, ed. *Spiritualita: fenomén spirituality z pohledu filozofie, religionistiky, teologie, literatury, teorie a dějin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců : sborník transdisciplinárních esejů s mezinárodní účastí*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-4206-0. s. 456

⁹⁴ KITZBERGEROVÁ, Leonora, *Didaktika výtvarné výchovy*. Univerzita Karlova v Praze [online]. 2014 [cit. 13. ledna 2021]. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf. s. 59-60.

Pokud by byly všechny zmíněné aktivity aplikovány do vyučování, na konci výukového cyklu by mohla proběhnout tematická výstava těchto produktů. Kde by se žáci mohli seznámit s tvorbou svých spolužáků, ale také se zamyslet nad samotným eposem. Všechny žákovské produkty by poté mohly být aplikovány, pomocí fotografie, jako ilustrační materiál pro Kalevalu.

15.1 Tvorba mýtických artefaktů

V této aktivitě bych se zaměřila na vytváření mytologických předmětů, které vychází z eposu. Úkolem učitele by bylo vybrat jednotlivé pasáže textu, kde by bylo přímo popsáno, jak daný předmět vypadá, nebo jaké magické schopnosti skýtá. Magické artefakty minulosti, pocházející ze severní Evropy, byly často ornamentálně zdobené, proto by bylo vhodné, pokud by učitel žákům ukázal i fotografie archeologických vykopávek, aby se žáci při tvorbě mohli inspirovat i historickými nálezy. Pro tyto účely by mohly posloužit ukázky vikingských šperků, zbraní nebo runových kamenů (např. rytina z Rumsundu). Zároveň se předpokládá, že učitel je s Kalevalou obeznámen. Důležitou součástí této aktivity je také materiální připravenost učitele, jelikož před hodinou musí nachystat vybavení pro tvůrčí aktivitu, popřípadě v dostatečném předstihu informovat žáky, aby si na hodinu přinesli materiál, se kterým budou moci pracovat.

Žákovským výstupem by bylo plastické zhotovení vybraného předmětu, jenž se nachází v textu. Během tvorby se očekává, že artefakt bude pozměněný podle individuálních nápadů a životních zkušeností. Žáci by do zadání měli aplikovat i estetické prvky, jež by danému předmětu dodaly mýtický nádech, proto by měli vhodně pracovat s barvou, symboly a ornamentálními prvky. Nicméně by měli zapojit originální ztvárnění dané problematiky a nahlížet na zpracování s dostatečným odstupem, aby nekopírovali předměty běžného dne.

15.1.1 Postup

Učitel rozdělí žáky do skupin, záleží také na počtu dětí ve třídě. Tyto skupiny obdrží vždy výňatek z eposu, kde se hovoří o tomto magickém artefaktu. Jelikož text Kalevaly je poměrně složitý, zvláště pro novodobé čtenáře, proto mají žáci možnost některá slova vyhledat ve výkladových příručkách nebo na internetu. Žáci po přečtení textu budou pracovat samostatně, nikoliv ve dvojicích, skupiny slouží pouze pro předávání inspirací.

Žák ke svému tvoření může používat jakýkoliv materiál či techniku, ovšem záleží na dostupnosti předmětů ve třídě. Pokud by si žáci nebyli jisti, jak k dané aktivitě mohou přistupovat, učitel by jim mohl nabídnout buď techniku kašírování, modelování z plastických hmot, nebo sestavování předmětu z jiných materiálů (např. plastů, drátů, dřeva...).

15.1.2 Výstup

Žáci své výsledné produkty představí a na závěr proběhne zpětná vazba od učitele a spolužáků. Výtvořiny se následně zdokumentují pomocí fotky, zároveň učitel může vytvořit z tohoto souboru koláž. Jednotlivé snímky by samozřejmě mohly být využity jako ilustrace k určitým kapitolám.

15.2 Ilustrace spojená s koláží

Etuda bude směřovat na tvorbu ilustrací, jež budou opět vycházet z úryvků Kalevaly. Učitel před hodinou nachystá pasáže obsahující magický prvek, díky čemuž žáci mohou zapojit svou imaginaci a invenční způsob uvažování nad stávajícím úkolem.

Ilustrace bude seskládaná z různých ústřížků a fragmentů vizuální kultury (např. fotky z novin, reklamy, screenshoty videí apod.), čímž se dostáváme k asimilaci mýtické minulosti a soudobého časoprostoru. Žáci současně budou pobízeni k uměleckému zásahu, který dotvoří magický prostor či objekt na jejich výkresech.

Někdo by mohl namítnout, že v téhle aktivitě se jedná více méně o práci s hotovým obrazovým materiálem, nicméně žákovská tvorba posouvá hranice vizuálních sdělení k osobnímu vyjadřování a zamýšlení nad okolním světem, kromě toho umělecká tvorba nabývá expresivních poloh. Výtvarné ztvárnění bude vyžadovat míru kreativity a může být podepřeno i obrazovým či jazykovým humorem. To ovšem záleží na žákovských invencích.

15.2.1 Realizace

Žáci budou rozděleni do skupin, kde dostanou od učitele ukázkou z některé kapitoly. Jejich úkolem bude porozumět danému textu a následně vyhledat na internetu nebo v periodikách vhodné vizuální objekty, které budou moci aplikovat do svých ilustrací. Ve třídě bude umístěna

tiskárna, kde žáci budou moci své vyhledané obrázky vytisknout. Posléze do obrazu budou zasahovat svým rukopisem a komponovat obrazový prostor, tak aby vyhověly požadavkům zadaného úkolu.

15.2.2 Výstup

Na závěr si zúčastnění sdělí své pocity z tvorby a pokud bude potřeba, poskytnou vysvětlení svého tvůrčího záměru. Učitel se vyhne subjektivnímu hodnocení a pobídne žáky k dalšímu uměleckému tvoření, což je na školské půdě nezbytné, aby si žáci vybudovali kladný vztah. Žákovské obrazy, jež vznikly v průběhu vyučování, mohou být opět použity jako ilustrační materiál pro epos.

15.3 Inscenovaná fotografie

Následující aktivita se bude týkat expresivního vyjádření, ve které žáci budou zpodobňovat vybraného protagonistu z Kalevaly. Úkolem učitele je příprava textů, kde žáci naleznou popis postavy. Vzápětí žáci budou pobízeni do tvůrčí hry, kde zapojí originalitu a spontánnost, která je jistě důležitá v této etudě. Vytváření inscenované fotografie nabízí i zapojení humoru, což žáky může pozitivně naladit.

Výtvarná činnost se nemusí výhradně konat ve škole, ale může být zadána i jako domácí úkol, tím pádem by aktivita měla větší invenční potenciál, protože by žakovská tvorba mohla být nápaditější. Prostor školy totiž neposkytuje dostatečnou svobodu k volbě prostředí a často je tento interiér jednotvárný.

15.3.1 Postup

Učitel rozdělí žáky do skupin, ve kterých si rozdělí role. Zástupce skupiny bude plnit úlohu představitele, jenž bude zpodobňovat hrdinu na fotografii. Ostatní členové skupiny budou fungovat jako aranžéři, scénografové nebo fotografové. Je důležité, aby představitel budil zdání, že je opravdový hrdina z eposu, proto musí mít vhodné oblečení, make-up a umístění v prostoru. Ostatní musí zohlednit i rekvizity, které na fotografii budou umístěny. Ve finále pořídí fotografii, která bude reprezentovat celou skupinu.

15.3.2 Výstup

Žáci se shromáždí ve třídě, kde si budou prohlížet fotky ostatních skupin a zároveň si navzájem sdělí, jak se jim úkol zdařil. Učitel tyto fotografie může zařadit do koláže, nebo je může ještě znovu použít jako ilustrace k eposu.

15.4 Tvorba animace

V této aktivitě se zaměříme na tvorbu animace, která bude složená ze sekvence fotek, které žáci pořídí. Opět je zde důležitá práce učitele, aby vybral a nabídl žákům kapitoly z eposu, ze kterých by vytvořili krátkou animaci. Tento úkol nebude zaměřený na jednotlivce, ale na studijní skupiny, které se budou podílet na konzultacích, jak by daná animace mohla vypadat, a především budou spolupracovat na uměleckém ztvárnění. Výsledný produkt bude ovšem záviset na individuálních konceptech, technické zručnosti studentů, propojení znalostí výtvarné tvorby s novými médii.

Výtvarná etuda se nemusí výhradně konat v prostorách školy, ale může být realizovaná jako mimoškolní aktivita. Tím pádem mají studenti volnější ruku ve výběru uměleckého média, a také mohou v delším časovém horizontu uvažovat nad tvorbou.

15.4.1 Postup

Učitel si nachystá kapitoly z Kalevaly, které podle něho mají potenciál a mohly by být podnětné ve výtvarné tvorbě. Žáci se rozdělí do větších skupin, aby se zde realizovala větší kooperace na dílčích aktivitách. V tomto momentu žáci obdrží texty a budou uvažovat, jak by celkový děj mohl vypadat. Žáci mají možnost uchopit texty také jako současné výpovědi o světě a mohou propojit prvky reality s minulostí.

Žáci si nachystají kresebné návrhy, které předloží učiteli a budou konzultovat sled jednotlivých sekvenčních oken, jako je tomu např. v komiksech. Během konzultace se žáci poradí s učitelem, jaké prostředky budou během animace používat, aby jim učitel mohl poradit s technickými problémy, které by během etudy mohly vyvstat.

Při realizaci animace si žáci nejdříve nachystají rekvizity, které budou na sekvenčních fotografiích zachyceny. Žáci také musí být poučeni, že fotoaparát musí stát pevně na jednom místě, aby se zorné pole neustále nehýbalo do strany. Žáci musí vytvořit sérii snímků, aby v animaci

vytvořili plynulý pohyb. Posléze žáci pořízené fotografie budou zpracovávat v počítači, kde budou vytvářet animaci. K tomuto účelu nám mohou posloužit programy – Adobe After Effects, Adobe Premiere Pro, Movavi, Pinnacle Studio apod. Animaci také mohou obohatit různými zvuky, hudbou či jinými vizuálními efekty.

15.4.2 Výstup

Na závěr se žáci sejdou ve škole, kde jednotlivé skupiny odprezentují své animace. Během prezentace skupiny okomentují svou práci a sdílí se spolužáky různé poznatky a případné zlepšení, které by v budoucnu mohli použít. V této etudě je také důležité zdůraznit, že se zde posiluje autonomie žáků a učitele, přičemž se prohlubuje smyslová a emocionální složka výtvarné výchovy.

15.5 Propojení hudby a výtvarné tvorby

Závěrečná aktivita se bude týkat intermediálního přístupu, kde budeme kombinovat výtvarnou projev s hudbou. Jelikož Kalevala je dílo, které nejenom ovlivnilo výtvarné umění, zapůsobilo také na hudební tvorbu. Významným příkladem je finský skladatel **Jean Sibelius**, který žil v devatenáctém století. Sibelius se inspiroval Kalevalou a studoval finskou lidovou píseň.⁹⁵ Z tohoto důvodu bychom se zaměřili na prožitky a nálady, které plynou z poslechu hudby. Jelikož žáci jsou již plně seznámeni s dílem, jsou schopni do svého poslechu propojovat své dojmy z četby a představit si, jak skladba do jisté míry souvisí s eposem. Hudba v každém člověku vyvolává různé asociace, tudíž je velmi podnětné pracovat s takovým druhem umění. Intermediální tvorba může být v téhle aktivitě vhodným spojníkem mezi minulým a současným světem a zároveň může vhodně didakticky upevňovat získané znalosti o kulturním povědomí finské společnosti.

15.5.1 Postup

Etuda by měla proběhnout ve škole a je koncipovaná jako samostatná práce studentů. Na začátku vyučování by učitel měl vnést žáky do tématu a ujasnit si, k čemu předchozí aktivity směřovaly. V této části je důležité, aby si žáci připomněli epos Kalevala a netápali v zadání

⁹⁵ VALDEN, Milan. *Sto slavných děl klasické hudby: padesát nejslavnějších skladatelů*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-3025-0. s. 152.

dnešní hodiny. V tomto případě je vhodné začít diskusí, která je moderovaná osobností učitele. Posléze by učitel vysvětlil zadání, ve kterém by žáci měli přenést své emoce a dojmy na papír, současně by se měli zamyslet, jak hudba souvisí s eposem a co si při poslechu představují.

Nejen samotná kresba či malba je v této aktivitě podstatná, nýbrž i zapojení barev a struktur má náležité opodstatnění v individuálních rozpoloženích, jež jsou podepřené různými emocemi a afekty. Aktivita staví na autonomii žáků a učitele. Učitel zde vystupuje pouze jako konzultant.

15.5.2 Výstup

Samotným výstupem bude žakovská interpretace vlastních děl a zdůvodnění vlastní tvorby. Žáci si zhodnotí své práce navzájem a učitel poskytne třídě zpětnou vazbu. Zároveň i tato aktivita může posloužit k výběru některých děl, které by mohly být použity jako ilustrační doprovod k eposu.

16 Závěr

Magisterská práce je koncipovaná jako souhra mezi finským a českým kulturním prostředím, ve kterém jsme postihli základní poznatky o finském eposu Kalevala. Důležitým těžištěm této práce je snaha o zachycení vývoje, přičemž nepřehlídíme pouze k minulosti, kdy byl epos a její ilustrační doprovod vytvořen, ale propojujeme historii s novodobými okolnostmi a soudobým vědeckým poznáním. Proto jsme se nejdříve zaměřili na příčiny vzniku finského eposu a budovali jsme spojovací uzel mezi finským národním obrozením a rozkvětem finského národního malířství. Tato obroda potřebovala nalézt ryzí finské dědictví, a právě díky zrodu Kalevaly, nacházeli mnozí umělci národní sílu a sebevědomí, což se promítlo do jejich uměleckých děl. Finové samozřejmě nebyli jediní, kdo se orientoval na jejich národní odkaz a identitu, nicméně jejich umělecká tvorba se na přelomu devatenáctého a dvacátého století dostala i za jejich hranice a dosáhla tím uměleckého věhlasu. Velký ohlas se projevil na světové výstavě v Paříži v roce 1900, kde Finové vystavovali svá díla ve finském salonu, zde byly rovněž uvedeny obrazy inspirované Kalevalou.

Pojednání se věnuje vybraným finským ilustrátorům, kteří tvořili obrazy či ilustrace k eposu. Hledáme mezi nimi různé souvislosti a inspirační zdroje, které umělci integrovali do umělecké tvorby. Zároveň zde budujeme paralelní linii českých ilustrátorů, kteří se na ilustracích finského eposu podíleli. V kapitolách vyvstávají rozdílné záměry národních umělců, které definují rozličné funkce uměleckého sdělení. Finští výtvarníci se snažili o povznesení jejich národního umění a přiblížit světu svou kulturu. Naopak čeští ilustrátoři přistupují ke Kalevalu jako k jedinečnému knižnímu útvaru, který chtěli představit české veřejnosti. Na české literární scéně se ilustrace Kalevaly podrobuje dobovým tendencím a přizpůsobuje se potřebám vnímatele.

Práce přináší informace o dosavadní umělecké produkci, která je podnícena Kalevalou. V českém prostředí vznikly kromě ilustrací, také divadelní inscenace a operní předloha. Kalevala je u nás vnímána spíše jako literární památka, která prošla v minulých letech překladatelskou revizí. Naopak v zahraničí vznikají různé výtvarné projekty, které dodávají finskému dílu moderní vzezření.

Praktickým výstupem této práce je tvorba autorských ilustrací, jež jsou vybudované na syntéze knižní předlohy a vlastního uměleckého ztvárnění. V autorském díle vycházím z osobních představ a subjektivního pojetí kresby. Jelikož téma Kalevaly je tajuplné a nasycené mnohými magickými momenty, zvolila jsem pro práci s tématem černé podloží, jež vytváří příhodný kontrast při modulaci barevných ploch. Zároveň se v obrazech uplatňuje hra se světlem a stíny, která plynule vyvstává na povrch. Kresebným médiem těchto děl je křída. Její pigment je často subtilního charakteru, tudíž ne vždy přilne lehko k matrici, proto se na obrazech někdy vytváří „mlhavé efekty“, které dodávají dílům magický ráz. V obrazech se vyskytují dominantní barvy, především jsou to odstíny modré, zelené, hnědé a šedé. Je to dáno také tím, že epos je vystavěn na vztahu země a člověka, tím pádem se v obrazech objevují barvy, které nacházíme ve volné přírodě. Ilustrace jsou také charakteristické ornamentální strukturou, která se objevuje na tělech živočichů a v podobně přírodních živlů. Umělecká práce s ornamenty je příznačná i pro skandinávské folklorní a výtvarné zázemí.

V závěru diplomové práce přikládám návrhy výtvarných aktivit, jež by mohly být realizované ve školském prostředí. Tyto etudy jsou založené na intermedialním přístupu, jelikož zde dochází k propojení různých uměleckých médií (hudba, nová média, výtvarná a plastická tvorba...). Dochází zde k nedílnému propojení výtvarné výchovy a literatury. Žáci si během aktivit neosvojí poznatky povrchově, nýbrž se

u nich prohlubuje vztah mezi uměleckým vcítěním a porozuměním literárnímu dílu. Ve výtvarné výchově je důležité, aby učitel podnítil žáky k zájmu o výtvarnou tvorbu, proto by jim měl předkládat takové tvůrčí aktivity, které v nich vzbudí zálibení a emocionální prožitek. Z tohoto hlediska shledávám za podstatné, aby i učitel byl v roli umělce, který dokáže svým žákům představit svůj umělecký projev a mohl je inspirovat na cestě za uměním.

Žákovské produkty vzniklé z dílčích aktivit, mohou být využity při realizaci školní výstavy nebo mohou posloužit k tvorbě autorské knihy, která by byla složena ze studentských prací. Díky tomu by mohli být žáci motivováni, což by jistě posílilo jejich kladný vztah k umělecké tvorbě.

Z konkluze vyplývá, že je třeba pracovat i s tematikou minulosti a zasazovat ji do současného prostoru. Jelikož národní identita je často zakořeněná v uměleckých projevech, ať už uměleckých či neprofesionálních. Je důležité vést společnost k pochopení rozdílů mezi jednotlivými národy a propojovat jejich charakteristické rysy s naší kulturou a hledat spojitosti se současným světem. Právě k tomuto východisku může vhodně směřovat výtvarná výchova, která nejenže pracuje s materiály, ale zároveň je prostředkem komunikace. Výchovný potenciál rovněž může ovlivnit omezený pohled společnosti na určitou kulturu a porozumět jejím vyjadřovacím prostředkům, které se uplatňují skrze výtvarné umění.

17 Použitá literatura

European Revivals: From dreams of a nation to places of transnational exchange. 1. Helsinki: Finnish National Gallery, 2020. ISBN 978-952-7371-08-4. ISSN 2343-0850.

FIŠER, Zbyněk, Vladimír HAVLÍK a Radek HORÁČEK. *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN: 978-80-210-5389-2.

HARTLOVÁ, Dagmar a Zbyněk ČERNÍK. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-21-4.

HEJKALOVÁ, Markéta. *Stručná historie Finsko*. Praha: Libri, 2003. ISBN: 80-7277-207-4.

HOLEŠOVSKÝ, František. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989.

HUMPÁL, Martin, Helena KADEČKOVÁ a Viola PARENTE-ČAPKOVÁ. *Moderní skandinávské literatury 1870-2000*. Vyd. 2., dopl. a rev. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2395-5.

ILVAS, Juha. *Akseli Gallen-Kallela*. Helsinky: Finnish National Gallery Ateneum, 1996. ISBN: 951-53-0899-2.

JUTIKKALA, Eino a Kauko PIRINEN. *Dějiny Finska*. Praha: Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-406-8.

KLÍMA, Miloslav a Karel MAKONJ, DVOŘÁK, Jan, ed. *Josef Krofta: inscenační dílo*. Praha: Pražská scéna, 2003. Režie. ISBN 80-86102-28-9.

KOJA, Stephan. *Nordic Dawn modernism's awakening in Finland 1890-1920*. Munich : Prestel, 2005. ISBN: 3-7913-6044-2.

LÖNNROT, Elias. *Kalevala: karelofinský epos*. 3. vyd., v Odeonu 2. vyd. Praha: Odeon, 1980.

MYSLÍKOVÁ, Míla. *Finský maratón*. Praha: Panorama, 1982.

NECHVÁTALOVÁ, Marie. *Viktor Oliva: dekoratér všednosti: život a dílo umělce z přelomu 19. a 20. století*. Nové Strašecí: Město Nové Strašecí, 2016. ISBN 978-80-7101-155-2.

PARNELL, Fran. *Finsko*. Brno: Lingea, 2018. ISBN 978-80-7508-399-9.

PROKOP, Vladimír. *Zdeněk Burian*. Praha: Gallery, 2005. ISBN 80-86010-89-9.

ROBBINS, Anne. *Lake Keitele a vision of Finland*. London: National Gallery Company, 2017. ISBN: 9781857096248.

SINGLETON, Fred. *A short story of Finland*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. ISBN: 0521647010.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana a Jiří HAVLÍČEK, ed. *Spiritualita: fenomén spirituality z pohledu filozofie, religionistiky, teologie, literatury, teorie a dějin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců : sborník transdisciplinárních esejů s mezinárodní účastí*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 80-210-4206-0.

SÝKORA, Zdeněk et al. *Současné české umění - generační paralely: 15.10.-28.10.2007*. Praha: Galerie Miro, 2007. ISBN 978-80-254-0416-4.

ŠIMON, Patrik. *Zamlčená moderna*. Praha : Arbor vitae, 2009. ISBN: 978-80-87164-19-8.

VALDEN, Milan. *Sto slavných děl klasické hudby: padesát nejslavnějších skladatelů*. Praha: Mladá fronta, 2013. ISBN 978-80-204-3025-0.

VALKONEN, Markku. *Finnish art : over the centuries*. 2. vyd. Helsinki: Otava, 1999. ISBN: 951116080X.

VALKONEN, Markku. *The golden age : Finnish art 1850-1907*. 3. vyd. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1998. ISBN: 9510175706.

17.1 Elektronické zdroje

28. únor – Den Kalevaly. *Zpravodaj Severské společnosti* [online]. 2009 [cit. 21. listopadu 2020]. Dostupné z:

<http://www.severskaspolcnost.cz/admin/files/dokumenty/zpr0901.pdf>.

ACADEMIA, Finský epos Kalevala se dočkal nového vydání v písmu Vojtěcha Preissiga. *Hospodářské noviny* [online]. 2014 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-62810760-kalevala-cermak-academia>.

Ateliér: čtrnáctideník současného výtvarného umění = fortnightly journal of contemporary art. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 18.03.2010, 23(6). sv. 6 s. 13. ISSN 1210-5236. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9c4fc030-d62f-11e9-84ef-005056827e51>.

Audio Guide to Ateneum's Collections. *Ateneum Finnish national gallery* [online]. 2009 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: https://ateneum.fi/guided_tours/audio-guide/audio-guide-to-ateneums-collections/?lang=en#taiteilijat.

BABÁK, Petr. Kolíbalovy trefy. *Lidovky* [online]. 2007 [cit. 20. ledna 2021]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/kolibalovy-trefy.A070908_000093_In_noviny_sko.

Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 01.2016, 38(1). sv. 1 s. [50]. ISSN 0418-5129. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d2be9147-dbbe-46bb-815c-606381bd60d3>.

ELLISON, Cori, An epic gave Finns a lot to sing about. *The New York Times* [online]. 2005 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2005/01/07/books/an-epic-gave-finns-a-lot-to-sing-about.html>.

Hannu Väisänen – biography. *Galerie Forsblom* [online]. [cit. 19. prosince 2020]. Dostupné z: <http://www.galerieforsblom.com/artists/hannu-vaisanen>.

Intermedialita: slovo - obraz - zvuk (2008 : Olomouc, Česko), Jan SCHNEIDER a Lenka KRAUSOVÁ. Intermedialita: slovo - obraz - zvuk: sborník příspěvků ze symposia [pořádaného Katedrou bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve dnech

7.-8. listopadu 2007]. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2008. s. [1a]. ISBN 978-80-244-2054-7. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5958bf80-b43d-11e3-bb86-005056825209>.

JIRÁK, Jan, Mediální technologie – Tištěná média. *Metodický portál RVP* [online]. 2006 [cit. 12. ledna 2021]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/ZVOF/548/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---TISTENA-MEDIA.html/>.

Josef Krofta. *Česká televize* [online]. [cit. 15. února 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/josef-krofta/>.

Kalevala. *Ateneum Finnish national gallery* [online]. 2009 [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <https://ateneum.fi/nayttelyt-nyt/kalevala/?lang=en>.

Kalevala. *Finnish literature society* [online]. [cit. 20. října 2020]. Dostupné z: <http://nebu.finlit.fi/kalevala/index.php?m=145&s=274&l=2>.

KALLEKLEV, Katarine, Björn Landström. *Store norske leksikon* [online]. 2019 [cit. 21. ledna 2021]. Dostupné z: https://snl.no/Bj%C3%B6rn_Landstr%C3%B6m?fbclid=IwAR2ZYVgCPG5_YkBmdVvNtxCUnDDSaufWA-GW06uDtvWC4TcCmgub94gvFcc.

KITZBERGEROVÁ, Leonora, Didaktika výtvarné výchovy. *Univerzita Karlova v Praze* [online]. 2014 [cit. 13. ledna 2021]. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf.

LINGBERT, Johan, Landström, Björn. *Uppslagsverket Finland* [online]. 2011 [cit. 25. ledna 2021]. Dostupné z: <https://uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-LandstroemBjoern>.

Národopisné aktuality. Strážnice: Krajské středisko lidového umění, 1968, sv. 2. s. 135-136. ISSN 0323-2441. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b8f68110-3b60-11e5-a525-5ef3fc9ae867>.

ORAS, Johanna, Centennial Paintbrush. *Johannaoras* [online]. 2016 [cit. 2. února 2021]. Dostupné z: <https://johannaoras.com/centennial-paintbrush/?lang=en#sampo>.

PIHLAINEN, Kalle, Symbolism vs. Modernism in Visual Arts Applications of the Kalevala. *University of Turku* [online]. 2000 [cit. 12. února 2021]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Kalle_Pihlainen/publication/273461894_Symbolism_vs_Modernism_in_Visual_Arts_Applications_of_the_Kalevala/links/5e0664c8299bf10bc37e23e6/Symbolism-vs-Modernism-in-Visual-Arts-Applications-of-the-Kalevala.pdf

PRAŽÁK, Richard. (1993). Ke vztahům českých a finských jazykovědců. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. 1993 [cit. 18. listopadu 2020]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/100625/A_Linguistica_41-1993-1_14.pdf.

RIBERO RUEDA, Laura, Alteridad y colonialismo: La construcción de imaginarios y estereotipos en la retrato colonial y sus repercusiones en la fotografía contemporánea. *Universitat de Barcelona* [online]. 2013 [cit. 25. ledna 2021]. Dostupné z: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/44325/1/LRR_TESI.pdf.

S.A.M.P.O. – Komorní opera HF Brno. *Festival Janáček Brno* [online]. 2020. [cit. 2. února 2021]. Dostupné z: <https://janacek-brno.cz/operu/15-10-2020-daniel-simek-otto-kaupinnen-s-a-m-p-o-svetova-premiera/>.

Skandinávský dům, Kalevala včera a dnes (online debata). *Facebook* [online]. 2020 [cit. 18. října 2020]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/Skandinavsky.dum/videos/788736748629869>.

SLAVICKÁ, Milena, ŠETLÍK, Jiří a UB 12 (umělecká skupina). *UB 12: studie, rozhovory, dokumenty*. Praha: Gallery, 2006. s. 14. ISBN 80-86990-07-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d71ec8d0-66b9-11e5-8721-001018b5eb5c>

SUOMINEN, Tapio, Kalevala illustrator Joseph Alanen. *Tampere Times* [online]. 2020 [cit. 7. listopadu 2020]. Dostupné z: https://issuu.com/mobile-kustannus/docs/tampere_times_1-2020_issuu.

SVOBODA, Luděk, Kalevala: reedice finského eposu. *Akademický bulletin* [online]. 2014 [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2014/10/15/>.

TURTIAINEN, Minna, Akseli Gallen-Kallela, His Art and the Imagery of the Kalevala Epic. *Youtube* [online]. 2018 [cit. 21. listopadu 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YqQ1EUqFGFI>.

Tvar: literární týdeník. Praha: Československý spisovatel, 14.05.2015, 26(10). sv. 10 s. 20. ISSN 0862-657X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7ec32d00-d377-11e9-84ef-005056827e51>.

Václav Fiala. *Aukční síň Vltavín* [online]. [cit. 12. prosince 2020]. Dostupné z: <https://www.auctions-art.cz/aukce.php?lang=cz&history=1&aukce=1&autor=246>.

Václav Fiala. *České centrum Tokio* [online]. 2017 [cit. 20. února 2021]. Dostupné z: <http://tokyo.czechcentres.cz/cs/program/detail-akce/vaclav-fiala/>.

VENTO, Urpo, The Role of the Kalevala in Finnish Culture and Politics. *Nordic Journal of African Studies* [online]. 1992 [cit. 15. prosince 2020]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.569.1494&rep=rep1&type=pdf>.

Výtvarné umění: časopis Svazu československých výtvarných umělců. Praha: Svaz československých výtvarných umělců, 1970, 20(8-9). sv. 8-9 s. 406. ISSN 0507-5505. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:9ab29fc0-21df-11e6-9f8b-005056825209>.

WAHLROOS, Tuija, Devoted to Kalevala: Perspectives on Akseli Gallen-Kallela's Kalevala Art. *Gallen-Kallela Museum* [online]. 2009 [cit. 13. října 2020]. Dostupné z: http://www.tadubois.com/varying-course-materials/Kalevala_444-readings/art_article.pdf.

Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 06.-07.1964, 8(6-7). sv. 6-7 s. 330-335. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:86bdc530-5033-11eb-b26f-005056822549>.

Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 04.1972, 16(4). sv. 4 s. 257. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:60aac1b0-4f55-11eb-b26f-005056822549>.

Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež. Praha: Svaz Československých spisovatelů, 12.1968, 12(10). sv. 10 s. 627. ISSN 0044-4871. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:76027000-5002-11eb-b26f-005056822549>.

17.2 Zdroje obrázků

Obr. 1: R. W. Ekman, Ilmatar, 1860. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/4e/Robert_Wilhelm_Ekman_-_Ilmatar_-_A_II_1256_-_Finnish_National_Gallery.jpg/1200px-Robert_Wilhelm_Ekman_-_Ilmatar_-_A_II_1256_-_Finnish_National_Gallery.jpg

Obr.2: A. G. Kallela, The Defence of the Sampo, 1896. Dostupné z: <https://image.posterlounge.fi/images/big/1869671.jpg>

Obr.3: P. Halonen, Väinämöinen Playing the Kantele, 1897. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/Halonen_Vainamoinen.jpg.

Obr. 4: J. Alanen, Lemminkäinen and the Cowherd, 1919–1920. Dostupné z: <https://ateneum.fi/en/news/joseph-alanens-kalevala-themed-works-donated-to-the-ateneum/>

Obr. 5: B. Landstöm, Kalevala illustration, 1985. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/328622104043015297/>.

Obr. 6: V. Oliva, Ilustrace Kalevaly, 1908. Dostupné z: Kalevala: národní epos finské. Praha: Jos. R. Vilímek, [1908].

Obr.7: V. Fiala, Ilustrace Kalevaly, 1980. Dostupné z: LÖNNROT, Elias. Kalevala: [karelofinský epos /]. 3. vyd., v Odeonu 2. vyd. Praha: Odeon, 1980.

Obr. 8: S. Kolíbal, sítotisková ilustrace Kalevaly, 1962. Dostupné z: https://www.galeriekodl.cz/en/galerie/detail.html?id_galerie=2230

Obr. 9: H. Väisänen, ilustrace Kalevaly, 1999. Dostupné z: <http://neba.finlit.fi/booksfromfinland/bff/299/hannukv4.html>.

Obr. 10: Verrti Teräsvuori, Pre Kalevala, 1997. Dostupné z:
<https://i.pinimg.com/originals/c7/a9/d4/c7a9d41e461152ab7ab841f13c6634fe.jpg>.

Obr. 11: J. Oras, Kallavala: Aino, 2016. Dostupné z: <https://www.taiko.art/news/kalevala>.